

Kungahuset och journalistkåren 1946-2013 : Murvlar, plåtslagare, slaskspalter, kungagräv, agitprop & spinn.

Fil dr Erik Söderman. F d Arbeslivsinstitutet, Centrum för Arbets- och Miljömedicin (SLL) & Institutionen för Neurovetenskap (KI). Alla Stockholm. Nu pensionerad.

Adress:

Fil dr Erik Söderman; Odengatan 40, 3tr; SE-113 51 Stockholm; Sweden

Tel: +46 08 612 96 71; 070 440 39 72

erik.soderman@globalnet.net

*

Abstract

Så länge statschef inte kan ställas till svars inom det politiska systemet - eller ens föra en dialog med det - måste granskningen komma utifrån - i det svenska fallet ifrån massmedia. Veckotidningarnas m fl hovjournalistik får därför en tredubbel funktionen: Att tillfredsställa allmänhetens nyfikenhet, att informera om de kungligas yrkesverksamhet och att (ibland) framföra kritik. Den mesta informationen kommer dock från granskningsobjektet självt.

Följande är en organisationshistorik om det svenska hovets Press och informationsavdelning – "Propagandaministeriet" som det en gång kallades – och en utredning av hur den fungerar: Vilken information som sprids eller inte vad gäller fakta, fiktion och lakuner. Artikeln är också en historik om den svensk hovjournalistiken: Hovjournalistik i trängre bemärkelse, skandalskriverier, "kritisk journalistik" och de rättsliga och utomrättsliga konfrontationerna mellan de tre parterna: kungligheterna, allmänheten och presskåren.

Slutsatsen är att systemet fungerar i den bemärkelsen att det ger en rättvisande bild av de kungligas personligheter och yrkesverksamhet. Det sätt på vilket granskningen sker kan dock vara påfrestande.

1 Inledning

De senaste åren har det svenska kungahuset varit mycket i spalterna. Pressbevakningen har varit påfallande fientlig och kungahuset lika påfallande oförmöget att hantera situationen. Detta är mycket märkligt eftersom kungahuset har en lång erfarenhet av massmedia och särskilt veckopressen varit oavbrutet mycket positivt inställd. För att reda ut saken följer denna uppsats utvecklingen av kungahusets pressrelationer kung (kronprins) Carl Gustafs livstid 1946-2013. Underlaget är en förutsättningslös informationssökning om kungahuset 1946-2013 med ungefär 1600 referenser unik information: böcker, radio- och tv-program, arkivuppgifter och ett stort antal dags- och veckotidningar (Söderman 2013).

I normalfallet analyseras hovjournalistik oavsett källa som en form av retorik: Kungahusets propagandamaskin försöker förknippa kungahuset med monarkins traditioner och med allt som befolkningen uppfattar som gott. Hovjournalisterna försöker uppfylla sina läsares motstridiga förväntningar – att både skildra kungligheter som vardagsmänniskor och att sätta dem på piedestal. Denna uppsats vänder på saken och analyserar hovjournalistik som en faktabaserad verksamhet med sina speciella problem. Det som mest låtit tala om sig när det gäller den aspekten är kungahusets restriktiva hållning mot pressen och populärpressens försök att fjäska sig till intervjuer med föremålen. Forskningen i ämnet utgår från det som skrivs och handlar om diskursen – hur kungahuset skildras och uppfattas – inte om fakta på marken. Det finns även en omfattande sekundärlitteratur om hovjournalistik som en form av intellektuellt bottennapp: Samtidigt integritetskränkande, intetsägande & systembevarande.

Uppsatsen vill – utöver att vara en historik – visa att hovjournalistiken fyller en funktion. Så länge statschefen inte kan ställas till svars inom det politiska systemet eller ens föra en dialog med det måste kritiken framföras utomparlamentariskt av massmedia. Som ämbetet är utformat – en livstid av representation – är det dessutom inte självklart att någon klarar av det. En statsminister brukar vara slut efter 2-3 mandatperioder. Kung Carl Gustaf tänker sig regera 60 eller 70 år ända in i kaklet. Svenska folket har ett intresse att hålla ett öga på hur han klarar av det. Kung Carl Gustaf å sin sida har ett intresse av att informera allmänheten om sin verksamhet, framställa sig i en fördelaktig dager och försvara sig mot kritik. Ibland vill han även vara ifred.

Uppsatsen är i 9 delar: (1) Denna inledning. (2) Forskningsgenomgång. (3) Material & metod. (4-8) Resultat: (4) Kungahusets press- och informationstjänst – ”propagandaministeriet”. (5) Hovjournalistikens uppgång och förfall. (6) Skandaljournalistiken. (7) ”Kritisk journalistik”. (8) Konfrontationer mellan kungahuset och journalistkåren. (9) Diskussion.

2 Monarki & massmedia – en forskningsgenomgång

Den svenska monarkin och den svenska forskningen om monarki & massmedia är utformad enligt engelsk förebild. Detta är inte helt oproblematiskt eftersom den engelska monarkin har en mycket centralare ställning i samhället än den svenska monarkin. Svenska forskare och debattörer har dock tolkat det som en fråga om grad snarare än art.

2.1 Informationsverksamhet

Kungl Hovstaterna var länge en samlingsplats för ämbetsmän, expolitiker, militärer, diplomater, industrialister, kulturpersonligheter, pressfolk, societet och adel. Stället var fullt av kulturkrockar och intriger. Detta avspeglade sig i omvärldsrelationerna som kunde vara nog så förvirrande. Prioritet ett för hovets informationsverksamhet var därför att inte släppa ut någon information (Ortmark 1969; Mårtensson 2000). Denna mörkläggning sköttes från 1962 av en pressombudsman eller ”informatör”. Yrkesgruppen hade då existerat ett 40-tal år:

Under 1920- och 30-talen etablerades enstaka presstjänster på UD och vissa militärstaber och under 1930-talet introducerades Public Relations (PR) som begrepp. I slutet på 1930-talet och början på 1940-talet anställdes personer som skulle ha kontakter med journalister och därmed etablerades den yrkesrollen som vid den tiden kallades pressombud.

Under 1950- och 60-talen växte yrkeskåren genom att företag, organisationer och verksamheter inom offentlig sektor anställde pressombudsmän och personaltidningsredaktörer. De var ofta personer som var duktiga på att skriva och paketera budskap. Placeringen i organisationen var ofta låg och oftast tillhörde man marknads- eller personalfunktionen.

1951 bildades föreningen Sveriges Pressombudsmän (SPO), idag Sveriges Kommunikatörer och vid 1960-talets början fanns cirka 150-200 ”informatörer” och föreningen byter namn till Sveriges Public Relations förening (SPR). (Sveriges kommunikatörer 2014.)

Senare har informatören haft rollen att sprida en godkänd bild av kungahusets verksamhet. Olika extraordinära händelser har alltid bemötts med tystnad eller att informatören talar om något annat. Strategin är av gammalt datum och kan spåras ända tillbaka till Ludvig XIV:s propagandacentral ”Lilla akademien”. Dess utmärkande drag var att Ludvigs verkliga jag underordnades hans politiska ambitioner att framställa sig i en heroisk dagar och som en kulturpersonlighet (Burke 1996).

Hovjournalisten Barbro Hultman – anställd på hovets informationsavdelning 1997-2007 – har skrivit om sina upplevelser där (Hultman 2014).

2.2 England: massmedieforskning

Det engelska kungahuset har alltid haft ambitionen att hålla låg privat profil. Kom så Diana Spencer. Hennes halvkvädna visor om sina familje- och kärleksbekymmer väckte en efterfrågan på information som var större än tillgången. Mellanskillnaden fylldes med ”berättelser”. Efter hennes död 1997 skrevs det mycket om den omfattande men samtidigt osakliga pressbevakningen: Mallory Wobber (2000) ”Media and Monarchy”, Jude Davies (2001) ”Diana, A Cultural History” och Neil Blain & Hugh O'Donnel (2003) ”Media, Monarchy and Power”. Monarkin påstods ha övergått från att vara modern till att vara postmodern. Begreppet är svårfångat men den ledande franske teoretikern Jean Baudrillard definierade det som ”hyperverklighet” eller ”meningsdestruktion”: Att media konstruerar sin egen version av verkligheten snarare än att beskriva den objektivt. (Kellner red. 1994.)

Forskare ansåg sig kunna spåra fenomenet ända tillbaka till 1973 – som av en händelse året för Carl Gustafs tronbestigning. Blain & O'Donnel (2003) hade ett längre kapitel om att de europeiska kungahusen släppte så lite fakta att hovjournalisterna tvingades tuga, övertolka eller hitta på. Publiken blev därför allt okunnigare om sina kungligheter och allt godtrognare. I brist på bättre var det mycket hänvisningar i reportagen till sagobröllop & dokusåpor – kanske inte det mest relevanta i sammanhanget.

2.3 Sverige: massmedieforskning

Liknande forskning startades i Sverige. Marina Ghersetti skrev en doktorsavhandling ”Sensationella berättelser” (2000) om Diana-rapporteringen. En sammanfattning publicerades av Styrelsen för psykologiskt försvar (Ghersetti & Hvitfeldt 2000) som ett exempel på journalistkårens usla källkritik och hur brist på fakta kompenserades med spekulationer. Ghersetti hänvisade i sin avhandling till medielogiken – ett begrepp som myntades av de amerikanska forskarna David Altheide & Robert Snow (1979). Medielogik innebär bl a att förkunskaper i ett ämne anses som onödig: den kan ersättas med förmågan att strukturera den information man har. Med sådana arbetsmetoder kan det sluta var som helst och det gör det också. Ett känt exempel är SVT-journalisten Lena Schermans totala förvrängning av Carl Gustafs Brunei-intervju. Genom att rycka citaten ur deras sammanhang och infoga andras kommentarer och reaktioner (också de ryckta ur sitt sammanhang) blir det omöjligt att förstå vad som ursprungligen sagts (Söderman 2013: kap. 38).

Ghersetti var även medförfattare till Krisberedskapsmyndighetens rapport (Andersson m fl. 2005) om hur tsunamin bevakades i svenska medier. Massmediebevakningen sammanfattades som ett balansmått av procent positiva minus procent negativa inslag. I tidningarna fick Carl Gustaf +34, i radio & TV -50. Motsvarande siffror för regeringen var -81 och -95. Artiklarna redovisades också efter innehåll: Carl Gustafs kompetens -20, engagemang +71, ansvar +33, handlingskraft -60.

*

Merparten av den senare svenska ”postmodernistiska” forskningen finns i samlingsvolymerna *Media and Monarchy in Sweden* (Jönsson & Lundell red. 2009) och *En dynasti blir till: Medier, myter och makt kring Karl XIV Johan och familjen Bernadotte* (Ekedahl 2010). Jag refererar de studier som handlar om samtiden:

Statsvetaren Cecilia Åse kombinerar Michael Billigs (1992) idé att monarkin till sin natur är nationalistisk, Anne McClintocks (1995) idé att nationalism som en postmodern tankemodell är konstruerad i termer av ras, kön & sexualitet och medieforskarna Daniel Dayan och Elihu Katz (1992) idé om mediehändelser: Att det viktiga nuförtiden är inte vad som publiceras – detaljerna, sanningshalten – utan att det publiceras – ämnet, tidpunkten, omfattningen. Åse prövar sin hypotes genom att studera hur kungafamiljen framställs i de kungliga årsböckerna – en sorts halvofficiella fotoalbum: ”Vårt kungapar” (1976-1999) & ”Vår kungafamilj” (2000-) författade av Barbro Scherrer m fl och med fotografier av huvudsakligen Charles Hammarsten. ”Det kungliga året” m fl titlar (1976-) författade av Bobby Andström m fl och med fotografier av huvudsakligen Erhan Güner. I Åses tolkning marinerar läsaren i en tsunami av osaklig information till dess monarkin i alla dess absurditeter tas för given – av ren utmattning får man anta. (Åse 2006.)

Åse hänvisar till SVT:s årskrönika ”Året med Kungafamiljen” (1977-) som mera av samma sak. Programledare har varit Lars Orup, Agneta Bolme Börjefors, Bengt Feldreich, Linda Nyberg, Ingela Agardh, Sven Lindberg m fl. Det sänds under julhelgen och innehåller intervjuer med kungahuset varvat med reportage om dess verksamhet. Programmen är mycket populära. Publikciffran är cirka tre miljoner. Någon explicit kritik eller hyllning av monarkin förekommer inte i programmen. Därför inte sagt att de är värderingsfria:

Vi har gjort en semiotisk och symbolinriktad bildanalys av programmet "Året med Kungafamiljen". ... Vår hypotes var att kungafamiljen får behålla sin makt och position just genom att de porträtteras som lite högre stående, och att de inte är riktigt som oss andra. Genom hur SVT valde intervjutillfällena och genom Kungafamiljens klädval upprätthölls en fördelaktig bild av kungafamiljen vilket förstärkte vår hypotes. Vår slutsats blev att det är pressavdelningen på hovet som sätter agendan för programmet. Inga inslag är spontana utan bygger på idén om "exklusivitet", och den har SVT rättat sig efter. (Ahlberg & Lind 2009.)

Medieforskaren Kristina Widestedt analyserar monarkin som en del av “kändiskulturen”. Hon utgår från Nick Couldrys (2003) mediekritik “The myth of the mediated centre” – att det skett ett postmodernt skifte. Förr bevakades viktiga händelser. Nu är händelser viktiga för att de bevakas. Widestedt prövar detta genom att analysera rapporteringen från tre kungabröllop 1888, 1932 & 1976 och tycker sig ha stöd för sin hypotes. (Widestedt 2009.)

Etnologen Mattias Frihammar bidrar med en fallhistoria om hur mediebevakningen gjort att en helt ointressant servett uppgraderats till utställningsföremål i livrustkammaren. (Frihammar 2009.)

Medieforskaren Pelle Snickars slutligen beskriver hur hovets informationsavdelning datoriserades 1996-2008. Vad han framförallt fäst sig vid är att kung Carl Gustaf inte ville utnyttja möjligheterna till direktkontakt med folket via epost. (Snickars 2009.) (Förmodligen är det av samma anledning som han inte lämnar ut sitt direktnummer. När Expressen 1990 publicerade numret till hans telefonsvarare registrerades 20 tusen samtal dit per timme och numret fick stängas av.)

*

Det finns även en forskning om hovets informationsövertag. 60 procent av artiklarna i Dagens Nyheter, Svenska Dagbladet, Expressen & Aftonbladet tre veckor åren 2010-2012 (n=353) var visserligen baserade på förstahandskällor (=opinionsbildare eller medborgare i allmänhet) – men dessa tillförde sällan någon ny information. 20 procent av artiklarna var baserade på hovkällor – det var därifrån den nya informationen kom. (Andersson & Rådne 2012.)

Historikern Dick Harrison tolkar den senaste utvecklingen av hovjournalistiken som en effekt av mediasamhället (Harrison & Ahokas 2012).

3 Material & metod

Uppsatsen använder uppgifter av olika slag: Biografiska data, organisationsbeskrivningar, opinionsyttringar och viss statistik. Nedan redovisas hur informationssökningen som helhet gick till (avsnitt 3.1) och beskriver en statistisk tidsserie om förtroendet för kungahuset som visat sig känslig för olika mediehändelser (avsnitt 3.2).

3.1 Informationssökningen

Uppsatsen är baserad på en förutsättningslös informationssökning om kungahuset 1946-2013 (Söderman 2013). Underlaget är böcker, radio- och tv-program, arkivuppgifter och ett stort antal dags- och veckotidningar. Vilka tidningar redovisas i tabell 1. Årtalen för källorna ($n \approx 1600$) redovisas i figur 1.

Steg 1 av informationssökningen var förutsättningslösa sökningar på internet och Libris. Steg 2 var riktade sökningar utifrån källhänvisningarna i steg 1. Steg 3 var ”domänsökningar” i tidningar och arkiv. Sökningarna 1-3 upprepades till dess inget nytt framkom. Detta var nödvändiga därför att litteraturen om kungahuset till stor del bestod av hårt censurerade jubileumsböcker.

Sökningarna på radio- och tv-program gjordes på Kungl bibliotekets mediearkiv med sökningar på namn i Svensk mediedatabas och SVT/SR:s programdatabas. Därefter antecknades det som var av intresse.

Arkivuppgifterna kommer från: Arbetarrörelsens arkiv; Republikanska klubben; Bolags- & Domstolsverkets arkiv; Krigsarkivet: Sjökrigsskolan & Krigsskolan; Riksarkivet: Utrikesdepartementet, Exportföreningen & Tidningarnas telegrambyrå; Rixlex: Motioner, lagar & debatter; Stadsarkivet: Skolöverstyrelsen & Miljöförvaltningen; Svenska olympiska kommitténs arkiv; UD:s arkiv: Statsbesök & Latinamerikanska byrån; TNS-Sifo:s arkiv.

TT:s nyhetsarkiv var katalogiserat på ämne och kunde användas som det var. Dags- och veckotidningarna – ungefär 600 årgångar – måste delvis bläddras igenom. Sökningarna i dagstidningarna fram till 1996 gjordes på Kungl biblioteket genom att spola sig fram i mikrofilmen mellan förstasidorna. Efter 1996 användes även Presstext, Newline och Internet. Veckotidningarna var inte mikrofilmade. Sökningarna i dessa gjordes genom att bläddra i läggen mellan förstasidorna eller innehållsförteckningarna. Vissa av Kungl bibliotekets årgångar hade förkommet eller var så slitna att de inte lämnades ut. Sökningarna gjordes då på Uppsala universitetsbibliotek. Vissa kontroller gjordes. Metoden att använda förstasidan som innehållsförteckning innebar att missa notiser & småskvaller. Den förutsättningslösa sökningen kompletterades i ett senare steg genom riktade sökningar på vissa datum och enligt källhänvisningar. Erfarenheten var att informationen i de olika tidningarna inte överlappade i någon högre grad utan att tidningarna försökte profilera sig. Informationen om enstaka händelser kunde vara utspridd över flera decennier allteftersom personerna kände ett behov att berätta.

Ett mindre antal intervjuer och skriftliga förfrågningar har gjorts men med blandat resultat. Dessa handlade om att få fram källan för uppgifter, att kontrollera motsägelsefulla versioner och att få uppslag till kompletterande datainsamlingar. Bernadottefamiljen och dem närliggande har vägrat. Journalisterna minns inte längre ihåg varifrån deras uppgifter kommer eller vill inte röja sina källor. Även andra personer har påfallande dåligt minne. Vissa av

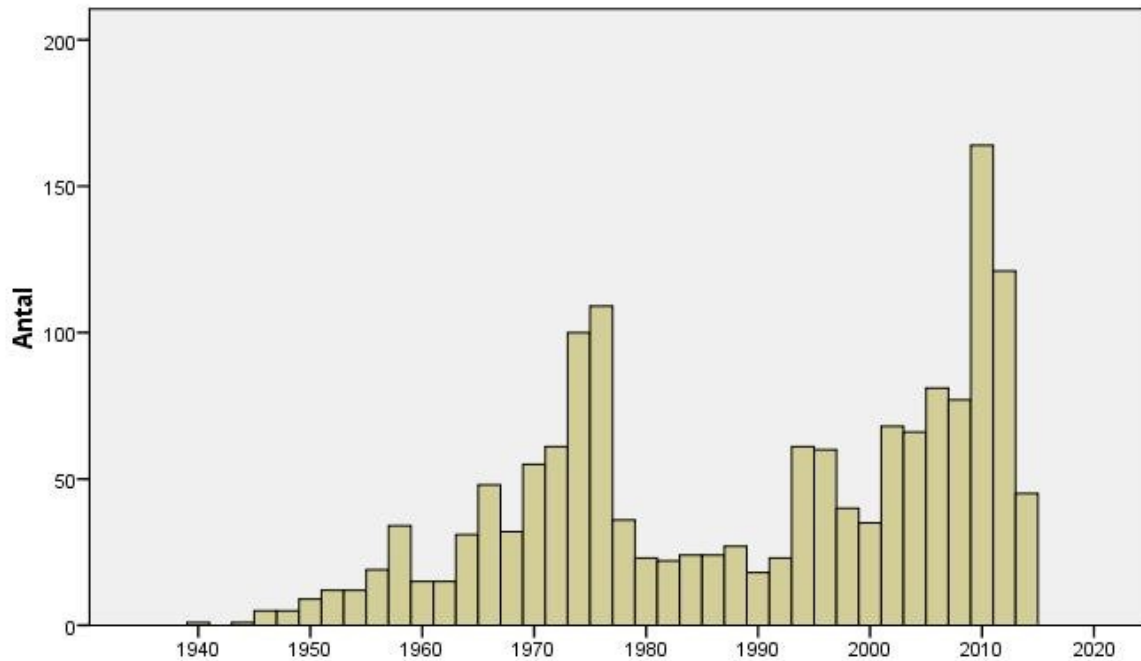
intervjuerna har dock varit mycket informativa – om än inte på det sätt intervjupersonerna avsett.

Så långt möjligt används samtida uppgifter och primärkällor. Dessa kan vara personerna själva eller ögonvittnen. När det förekommer andrahandsuppgifter eller minnesbilder från långt senare handlar det om personernas trovärdighet som vittnen – främst då hur de känner till uppgiften, hur lång tid som gått och om omgivningen tror på vad de säger. De osäkra och ofta knapphändiga uppgifterna ger tolkningsproblem. Dessa har överlag hanterats genom hermeneutiska tolkningscirklar – att med ledning av det man har söka ny information och fortsätta till dess tolkningen stabiliserar sig. Det har varit som att lägga ett 10 000-bitars pussel.

Tabell 1. Tidningar, tidskrifter & årgångar som genomsköts för information om kungahuset via Presstext/Newsline/Internet (PNI), Tidningarnas Telegrambyrås klipparkiv (TT) och/eller manuellt (M). Ingen beteckning = manuellt.

Aftonbladet (PNI,TT)	1950-2012
Dagens Nyheter (PNI,TT)	1950-2012
Expressen (PNI,TT,M)	1946-2012
Svenska Dagbladet (PNI,TT,M)	1946-2012
Svensk Damtidning	1946-2012
Tidningarnas Telegrambyrå (TT)	1950-2000
Året Runt	1946-2000
Hemmets Veckotidning	1946-1979
Husmodern	1946-1988
VeckoJournalen	1946-1980
Vecko Revyn	1946-1976
Kvällsposten	1966-1982
Allers familjejournal	1966-1976
Damernas Värld	1966-1976
Fib/Aktuellt	1966-1976
Hemmets Journal	1966-1976
Hänt i Veckan	1964-1994
Lektyr	1966-1976
SE	1966-1981
Tidningen Z	1987-1994
Se & Hör	1994-2010
MånadsJournalen	1980-2002

Figur 1. Frekvensfördelning för publiceringsdatum av samtliga källhänvisningar i Söderman (2013) "Kungens biografi". (N≈1600.)

3.2 Förtroendet för kungahuset

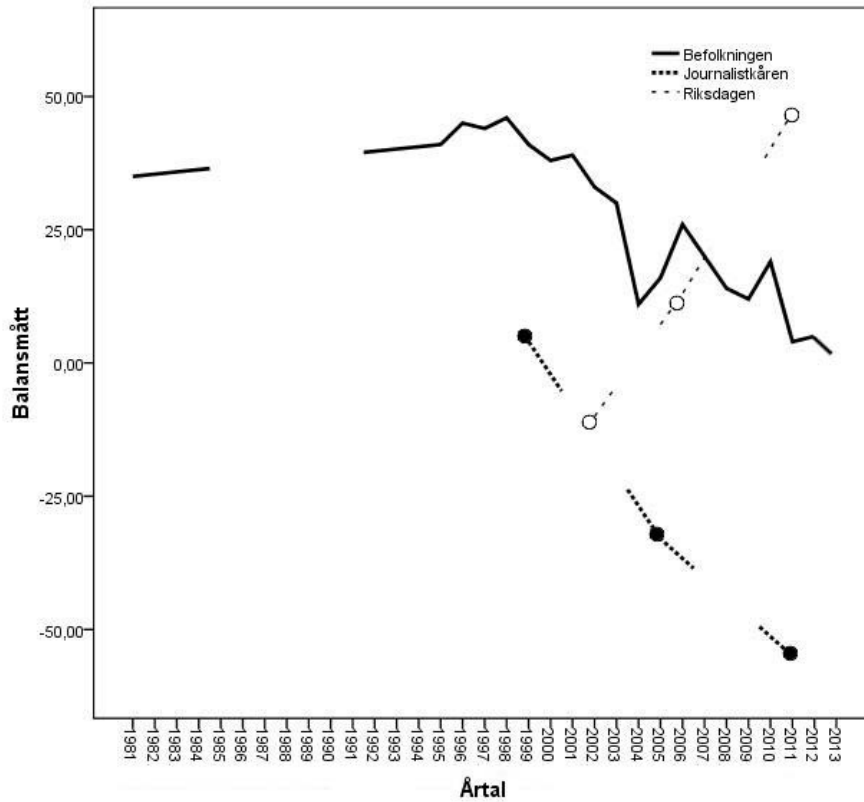
SOM-institutet har från 1995 mätt befolkningens förtroendet för kungahuset. Frågan har varit "Har du förtroende för kungahuset" och redovisas som "förtroendebalansen" (procent positiva minus procent negativa). Ytterligare en sådan mätning gjordes av Sifo 1981. (Sifo 1981; SOM 2014.)

Samma fråga har ställts till journalistkåren i "journalistenkäten" 1999, 2005 & 2011 (Asp red. 2012; Nilsson 2013) och till riksdagsledamöterna i "riksdagsundersökningarna" 2002 & 2006 och i en undersökning av Svenska Dagbladet 2011 (Brothén 2004; Nilsson 2012; Olsson 2011).

Urvalet var: SOM-institutet (n≈3000), "journalistenkäten" (n≈1500) och "riksdagsenkäten" (n≈250). Mätningarna redovisas i figur 2.

Figur 2. Opinionsundersökningar 1981-2013 med frågan "Har du förtroende för kungahuset". Förtroendebalans (procent positiva minus procent negativa). Tre grupper: Befolkningen, journalistkåren & riksdagen. Källor: SOM-institutet (n≈3000); "journalistenkäten" (n≈1500); "riksdagsenkäten" (n≈250) & ytterligare två undersökningar.

4 ”Propagandaministeriet”

Tillkomsten av hovets nuvarande press- och informationsavdelning – ”propagandaministeriet” som den vid ett tillfälle kallades – är rörig. Den startade som en presstjänst och växte genom att dra till sig olika funktioner. Personer med formellt ansvar 1946-2013 redovisas i tabell 2. Avsnitt 4.1 handlar om Sten Egnell & framväxten av hovets presstjänst 1962-1976. Avsnitt 4.2 handlar om Elisabeth Tarras-Wahlberg & framväxten av hovets informationsavdelning 1976-2004. Avsnitt 4.3 är om den fortsatta verksamheten fram till 2013.

Tabell 2. Kung (kronprins) Carl Gustafs presskontakter & informationschefer (eller motsvarande) 1946-2013.

Brita Cederström	1946-1958
Carl-Henrik von Essen	1951-1959
Gösta Lewenhaupt	1958-1962
Harald Smith	1958-1962
Bo Gärtze	1959-1966
Rolf Nilsson	1966-1967
Bertil Erkhammar	1966-1968
Stig Ramel	1967-1971
Carl-Fredrik Palmstierna	1950-1975
Sten Egnell	1962-1976

Tom Wachtmeister	1973-1975
Jan Mårtensson	1975-1979
Elisabeth Tarras-Wahlberg	1979-2004
Ann-Christine Jernberg	2004-2005
Nina Eldh	2006-2010
Bertil Ternert	2011-2013

4.1 Sten Egnell & hovets presstjänst (1962-1976)

4.1.1 Organisationen

Kungahusets presskontakter var länge decentraliserade till respektive hovstat och med en oklar ansvarsfördelning. Prins Bertil & prinsessan Sibylla skötte sina egna presskontakter. Gustaf VI ingrep när han tyckte det påkallat. Hovet publicerade riktlinjer för hur journalistiken skulle gå till. Detta fungerade bra ända fram till prinsessan Margarethas affär med engelsmannen Robin Douglas-Home 1956-1958 då olika hovrepresentanters versioner vare sig stämde med pressuppgifterna eller med varandra. Vid tillfället uttalade sig både riksmarskalk Birger Ekeberg, prinsessan Sibyllas hovmarskalk friherre Carl-Reinhold von Essen, hennes hovdam Brita Cederström & hennes kammarherre greve Gösta Lewenhaupt. Inte så lyckat.

Prinsessan Sibylla styrde därefter upp sin egen hovstat. Carl Gustafs presskontakter decentraliserades till de som hade kontakt med honom – under skoltiden 1958-1966 två ur ”fritidsrådet” – kammarherre greve Gösta Lewenhaupt & kapten Harald Smith – och därefter hans gymnastiklärare Bo Gärtze. Under militärtjänsten 1966-1968 delade presschefen på

marinens informationsdetalj kommendörkapten Bertil Erkhammar & pressofficeren på utbildningsfartyget Älvsnabben kapten Rolf Nilsson på uppdraget.

Gustaf VI följde efter. Dittills hade presskontakterna gått genom riksmarskalken & 1:e hovmarskalken. 1962 deltidanställde hovet en presstalesman – pensionerade chefredaktören Sten Egnell – som organisatoriskt placerades under riksmarskalken. Även Gustaf VI:s handsekreterare friherre Carl-Fredrik Palmstierna & hans hovmarskalk friherre Stig Ramel fick presskontakter som en del av sina arbetsuppgifter. Palmstierna skötte omvärldsbevakningen = läste tidningsklipp. Ramel var 1967-1971 Carl Gustafs egen presstalesman. Prins Bertil & prinsessan Sibylla fortsatte med sina egna presskontakter. Vid större evenemang anlätades UD & den militära presstjänsten.

4.1.2 Verksamheten

Presstjänstens uppgift var att informera om kungahusets verksamhet genom TT-bulletiner och annat. Ambitionsnivån var låg. De större evenemangen som statsbesök, eriksgator, riksdagens högtidliga öppnande och liknande dokumenterades genom pressbevakning och TT-bulletiner. Den vardagliga representationen bara fläckvis. I efterskott är det omöjligt att i någon detalj beskriva kungahusets verksamhet.

Egnell ansvarade även för presskontakterna. Han hade mottagning på slottet två timmar två förmiddagar i veckan och man kunde även ringa hem till honom. I presskontakterna ingick att klaga på reportagen och att vidarebefordra hovets önskemål om lämpliga infallsvinklar. Egnell skrev också artiklar och ställde upp på debatter. Det finns några skildringar:

[Sten Egnells] arbetsuppgiften bestod i stort sett i att lägga locket på. "Kom ihåg en sak", sade han allvarlig och såg på mig [Jan Mårtensson]. "När det ringer en journalist och vill veta någonting så säger jag att det där kan väl ändå inte intressera redaktörens läsare. Om han insisterar ber jag honom skriva ett brev och utveckla resonemanget och förklara mera i detalj vad det är han vill. Och då brukar de aldrig komma tillbaka", konstaterade han. (Mårtensson 2000.)

*

Det militära inslaget innebar att det kunde gå tufft till. Vid Gustaf VI:s sista statsbesök i Västtyskland 1972 ringde Egnell upp en misshaglig redaktör medan adjutanten Ulf Björkman ägnade sig åt murveln: "Protesterade mot en artikel som antydde kungen var gammal och orkeslös genom att handgripligen ta journalisten i rockslaget och med stora bokstäver – så att grannarna därav stördes – tala om vad jag tyckte om hans illa genomtänkta påhopp. Nästa dags referat innehöll som slutkläm att kungen imponerade med 'sin förbluffande spänst och vitalitet'. Visst lönar det sig att tala med redaktörer." (Björkman 1987.)

Vid Carl Gustafs trontillträde fanns sedan länge ett starkt tryck från massmedia att göra statsbesöken mera publiktillvända. Åtgärder i den riktningen var att Carl Gustaf anlände till Finland & Nederländerna med jagaren Halland eskorterad av två torpedbåtar och ett minfartyg och naturligtvis Silvias inträde på scenen. Carl Gustaf och Silvia gav också intervjuer vilket aldrig Gustaf VI gjorde. Det sagt förefaller de olika ländernas hovbyråkratier varit svåra att rå på. Programmet bestod av hävd av välkomstceremonier, parader, utbyte av gåvor och ordnar, besök av viktiga platser, audienser, banketter, militära ärebetygelser och avslutades med en svarsmiddag. Egna önskemål var illa sedda.

*

Merparten av uppgifterna om Sten Egnells verksamhet är referat från publicistklubbens möten:

Den 9 december 1965 var Egnell inbjuden till Publicistklubben för att hålla ett föredrag om hovets presstjänst. Han framhöll att hans uppdragsgivare framförallt var kritiska mot ”snömosjournalistik” och skvaller. Kungahuset var sårbart för sådant eftersom principen var att aldrig gå i svarsområde. Däremot välkomnade kungahuset en saklig nyhetsbevakning. Själv såg han som sin viktigaste uppgift att vara en officiell kanal som man kunde vända sig till och få korrekta uppgifter. Det han upplevde som det största problemet var kravet på likabehandling. Om en tidning eller fotograf fick göra något kom genast kravet att alla andra också skulle få göra det. En sådan kapacitet fanns inte.

En diskussion utspann sig om det med tanke på Egnells anställningsförhållanden fanns någon som helst anledning att lita på hans ”korrekta uppgifter”. Exemplet gällde Carl Gustafs Greklandsbesök vid kung Konstantins bröllop året innan. Carl Gustaf och prins Charles skulle ha simmat ut och vält en vattencykel med tre fotografier så att deras utrustning hamnat i vattnet. En av fotografierna var svensk. Han publicerade senare ett fotografi av Carl Gustaf simmandes i deras riktning.

Hr Hans Hederberg: En bagatell bara: Är inte hr Egnell i alla fall en PR-man. Energin i dementierna i Aténfallet betyder att ni var skrämnda. Jag tyckte inte att hovets pressombudsman hade mycket att komma med i sammanhanget – bara ett kategoriskt förnekande av vad pressfotograferna sade. (Hr Egnell: Vi kom med fakta i målet.) – Hr Egnell i Stockholm tog till underlag vad de kungliga har sagt och dementerade sedan uppgifterna. Men vad har man för underlag för att säga att fotografen i fråga ljuger?

Hr Egnell: Är fakta dessa kan man inte göra annat, Jag litar på förste hovmarskalkens förklaring att kronprinsen inte var i vattnet vid tillfället i fråga. Jag tycker bra om fotografen, men förstår att han inte har så lätt att ta tillbaka en felaktig uppgift. Hr Hederbergs inlägg befäster min uppfattning att det inte alltid finns något proportionssinne. (Publicistklubbens årsbok 1965.)

De närvarande journalisterna påpekade avslutningsvis att Egnells halsstarrighet föreföll märklig när man kunde läsa i utländska tidningar exakt vad som hade utspelat sig där i vattnet och det var definitivt inte vad som Egnell hävdade hade hänt.

*

Den 7 oktober 1971 lyckades Egnell få Carl Gustaf och prinsessan Christina att ställa upp på ett av Publicistklubbens möten. Uppslutningen var rekordstor, 150 personer. Villkoret var att inga direktreferat fick publiceras. Summerar man hågkomsterna blir det så här:

Carl Gustaf inledde. Pressbevakning på första sidan, även om hans nöjesliv, var fullt okay, men det som skrevs måste vara korrekt. Han fann det svårförklarligt med alla dessa fel och fria fantasier. Särskilt gällde detta ”research”-artiklarna som var baserade på äldre tidningsklipp. Det var visserligen underhållande att läsa hur fakta år för år förvrängdes till oigenkännlighet men det var ju ingenting som ökade hans respekt för journalistkåren. ”Även om det finns en kärna av sanning i det de skriver så utsmyckar de stoffet med så mycket felaktiga uppgifter att hela artikeln blir värdelös. Jag har sett exempel på sammanblandningar av namn och data, förväxlingar av personer, och om det är en lucka i deras berättelse, så hittar de på någonting att fylla den med.” (Herald 1973.) Han hade också retat upp sig på att lösräckta uppgifter och påhittade citat publicerades som ”intervjuer”.

Christina fortsatte ”Vi kungliga spelar en roll som inte är lik andra kändisar. Vi är medvetna om att vi är i stort behov av publicitet – den dag de slutar skriva om familjen Bernadotte betyder vi inte längre mycket – men det är svårt att veta själv hur långt man skall lämna ut sig, när man får en massa frågor i stil med: hur bor Ni? Hur stor är Er säng. Vad gillar Ni för mat?” Hon tyckte inte heller det var vettigt att ”överexponera” sig själv. Hon ville vänta till dess hon hade något att säga. Båda upprepade sin kritik av vad journalisterna skrivit om deras mor. Christina var särskilt negativ till att alla syskonens kärleksbekymmer skyldes på Sibylla. De var fullt kapabla att ställa till det för sig själva.

Diskussionen efteråt gick huvudsakligen ut på att journalisterna försvarade sitt agerande med att sådant var yrkets villkor. Carl Gustaf framhöll på en fråga att han slutat bry sig och mest skrattade åt alltihop. ”Skulle jag reagera på alla skrivierna om mina fel och påstådda flickhistorier så skulle jag bli vansinnig!” En av de närvarande var hovrättsrådet Gustaf Petré. Han poängterade att publiciteten kring kungligheter skiljer sig på en väsentlig punkt från all annan publicitet: ”När det gäller andra personer knyter huvuddelen av publiciteten kring dem an till deras speciella insatser på olika fält. Politiker talar om politiska frågor, konstnärer om konstnärliga problem etc. Publiciteten kring det personliga kommer s a s som tillägg. De kungliga är i stort sett avskurna från att yttra sig i alla sakfrågor, politiska problem och samhällsproblem över huvud. Publiciteten kring dem handlar bara om deras person och livsföring, därför blir frågan om avgränsningen på detta området viktigt.” (Publicistklubbens årsbok 1971-1972.)

*

Den 7 augusti 1974 talade Carl Gustaf och Sten Egnell på Publicistklubbens 100-årsjubileum men det finns ingen information om vad de då sade. Möjligen var det då han meddelade att han inte längre gav enskilda intervjuer. (Haufman 1974.) I praktiken blev det inte fullt så drastiskt men han slutade att bevilja intervjuer till andra veckotidningar än Vecko-Journalen. Den utlösande faktorn förefaller ha varit den beryktade artikeln i Åhlén & Åkerlunds veckotidning Fib/Aktuellt om Carl Gustafs ”sexnästen” vilken publicerades vid denna tid. (Bergström 1974.)

Artikeln innebar även dödsstöten till Carl Gustafs nybildade ”massmedieråd” där Åhlén & Åkerlunds förlagsdirektör Sven Broman ingick. Anledningen till att Broman ingick var att han var f d chefredaktör för Året Runt – vid sidan av Vecko-Journalen Sveriges kungavänligaste tidskrift.

*

Carl Gustafs bulla den 12 januari 1975 om hans och Silvias skidsemester i Klosters diskuterades på Publicistklubben den 21 januari 1975. Sten Egnell och Carl-Fredrik Palmstierna deltog och hävdade att pressbevakningen på Klosters saknade proportioner. ”Priset för tidningarnas ohejdade journalistik är två unga människors lycka. Det har varit en jakt på sittande fågel. Kungen kan inte försvara sig. Skall pressen återfå den aktningen den förlorat bland allmänheten måste den skaffa sig ädlare byte som statsråden ’de verkliga maktägarna’ men det vågar de inte.”

Expressens chefredaktör Per Wrigstad försvarade sig energiskt. ”Det är nedstämmande att ett meddelande från hovet tas emot med en sådan gripethet av stora delar av pressen. Om

massmedia uppträdde som de uppmanades i meddelandet, skulle detta få förödande konsekvenser för monarkin. Skulle massmedia intressera sig för kungen endast för hans officiella uppgifter skulle han aldrig få 'en plats i folkets hjärta'. Jag begriper inte hur man kan skicka ut ett meddelande som motverkar en öppen kontakt med svenska folket. [Hovet hade förnekat att han var där.] Det är dessutom hyckleri att påstå att historien om kungen och Silvia inte angår svenska folket. Om vi har en monark blir sådant här en statsangelägenhet." (Publicistklubbens årsbok 1975.) Även chefredaktör Lisa Winnerlid på Svensk Damtidning protesterade: "Är det skamligt att kungen är kär? Det är ju ingen som lämnat ut personliga detaljer."

En opinionsundersökning gav dock Carl Gustaf rätt. 86 procent ansåg att pressen vid tillfället brutit mot god publicistisk sed. (Kvällsposten 1975.)

4.2 Elisabeth Tarras-Wahlberg & hovets informationsavdelning (1976-2004)

4.2.1 Organisationen

När Carl Gustaf tillträdde gav han sin 1:e hovmarskalk greve Tom Wachtmeister i uppdrag att skissa på en ny organisation. Denna genomfördes 1978. Under tiden hade 1:e hovmarskalken ett betydande inflytande på pressfrågor. 1:e hovmarskalken Tom Wachtmeister, Carl Gustafs handsekreterare Carl-Fredrik Palmstierna & presstalesmannen Sten Egnell verkar ha dragit jämnt. Så icke deras efterföljare. 1975 anställdes sjöofficeren m m Björn von der Esch som 1:e hovmarskalk & diplomaten Jan Mårtensson som Carl Gustafs handsekreterare och presstalesman. För att undvika revirkonflikter var Mårtensson organisatoriskt underställd riksmarskalken. Konflikter var det dock gott om hela Mårtenssons anställning 1975-1979.

Konflikterna rörde främst hur tillgänglig Carl Gustaf skulle vara för journalistkåren. von der Esch försökte implementera en kungligt tillbakadragen stil modell Gustaf VI. Mårtensson ville (i likhet med Carl Gustafs handledare Stig Ramel) presentera Carl Gustaf för folket genom presskonferenser och dylikt. Detta var viktigt eftersom Carl Gustaf länge vägrade intervjuer eller betedde sig som en tölp och snäste av journalisterna i stället för att svara på deras frågor. Första "normala" intervjun var inte förrän 1969 vid 23 års ålder. För svenska folket var han känd till utseendet – han hade ju fotograferats sedan födseln – men inte som person vilket gjorde att det florerade en mängd rykten. (Se avsnitt 5.2.)

Eftersom Carl Gustaf 1974 "sagt upp bekantskapen" med veckopressen var det svårt för Mårtensson att åtgärda Carl Gustafs dåliga image den vägen. I praktiken åkte Carl Gustaf snålskjuts på Silvia & barnen. Mårtensson ägnade sig i stället åt "pressdiplomati". Journalisterna skulle respekteras som yrkesmänniskor och bistås inom rimliga gränser. I gengäld skulle de respektera Carl Gustafs privatliv. Mårtensson deltog på Publicistklubbens möten och fick en roll att medla. Behovet var påkallat av den militariserade organisationen. Vid ett statsbesök i Nederländerna oktober 1976 yttrade sig detta som att journalisten Erik Fichtelius leddes ut ur lokalerna av två adjutanter när han envisades med att fråga Silvia om vad hon ansåg om prins Bernhards inblandning i Lockheed-skandalen. Episoden slutade med ett "rensa luften-möte" med journalisterna och att Mårtensson uppdrogs att organisera framtida presskontakter. (Gudmundsson 1979.)

Som en konsekvens förstärktes pressorganisationen månaden därpå med informatören Elisabeth Tarras-Wahlberg. 1976-2008 avancerade hon i hovhierarkierna (1976 pressassistent, 1979 pressekreterare, 1988 presschef, 1995 informationschef, 2004 hovmarskalk) till dess hon

under oklara omständigheter tog avsked. Hennes arbete bestod i början i att assistera Mårtensson. Avancemanget till självständig pressekreterare januari 1979 var omgivet av konflikter, som det tycks därför att hon var kvinna. Hon fick vackert utebli från statsbesöket i Västtyskland mars 1979 med motiveringen att hon inte var tillräckligt kvalificerad för att ge service åt de 400 journalisterna. Det fanns också argumentet att utlandet inte skulle respektera en kvinnlig hovchef. I samband med att Mårtensson senare det året slutade förefaller han ha satsat sin prestige för att hon skulle få överta hans arbetsuppgifter som presstalesman vilket lyckades.

Efter Mårtenssons avgång underordnade sig presstjänsten 1:e hovmarskalken. Officiella dementier gjordes av 1:e hovmarskalken, inofficiella av pressekreteraren eller hovauditören. Det var först efter sin utnämning till presschef 1988 som Tarras-Wahlberg fick en ”offentlig” roll. Även denna organisationsförändring var driven av journalisternas kritik – denna gång av Carl Gustafs uppträdande under sitt treveckors Amerikabesök i samband med ”New Sweden”-satsningen. Carl Gustaf hade under en informell pressträff berättat om sitt möte med Greta Garbo men uppmanat journalisterna att inte skriva om saken. Detta uppfattade Aftonbladets Ulf Nilson som ett sätt att försöka lägga munkavle på pressen och gick till attack:

Vid en [informell] presskonferens efteråt får Carl Gustaf frågan: Har kungaparet besökt Greta Garbo? Efter en stunds tvekan svarar Carl Gustaf "Ja..., men det ska vi inte skriva om". Uttrycket "det ska vi inte skriva om" har lyckligtvis inte hörts särskilt ofta i Sverige sen överheten började betrakta både statare och journalister som människor, men här fick hans majestät ett återfall och snabbt blev det till och med värre.

– Varför inte det?

– Det behöver jag inte förklara!

Fortsättningen blev våldsamma gräl mellan hovmän och andra hovmän, pressekreterare och andra pressekreterare, journalister och andra journalister. Dessa gräl har väl ingen större betydelse men två saker bör kanske slås fast:

1) Det finns fortfarande – ofattbart nog – ledande personer inom det svenska hovet, som anser att journalister bör behandlas som fnask. Vi tillkallas för att hjälpa till med underhållningen men förväntas för övrigt stå tysta och snälla i våra bås.

2) Varken kungen eller någon annan medborgare kan ge pressen order att hålla tyst – och de som tycker att jag bråkar om en struntsak bör tänka efter igen. (Nilson 1988a.)

Carl Gustaf slutade därefter umgås informellt med journalistkåren. De fick anhålla om en intervju som han och Silvia beviljade i mån av tid och lust. Väntetiden var ofta hur lång som helst:

Jan Scherman, biträdande redaktionschef på SVT Aktuellt, hade stått länge i kön. Inför riksmötets öppnande den 3 oktober 1989 förnyade han sin anhållan och fick faktiskt ett telefonsamtal vars andemening var att Carl Gustaf inte hade lust. Journalisten Lars Aduktusson gick på Schermans uppmaning fram oavsett och ställde frågor om hur han uppfattade riksmötet. Carl Gustafs pressekreterare Kerstin Prissing protesterade efteråt: ”TVs agerande var olämpligt. Man bör inte bara gå fram till kungen i direktsändning och begära att han utan förberedelse ska svara på frågor. Det är bättre om journalisterna först vänder sig till någon i kungens omgivning och frågor om det passar att kungen svarar på frågor.” (Expressen 1989; Aduktusson 2011.)

Prissing var Tarras-Wahlbergs efterträdare som pressekreterare. Ytterligare assistenter anställdes. Dessa var osäkra på sin roll och lade sig platt för de flesta. Hovfjäsk var bara förordet:

Alla som arbetar vid hovet och som rör sig och vill röra sig i det närstående kretsar är under av diskretion. Annars skulle de inte arbeta länge vid hovet och framför allt skulle de icke någonsin tillhöra de detta närstående kretsarna. – Drottningen är ju inte så lång, säger en av dessa omkringpersoner som jag pratat med den senaste månaden, en av alla dessa personer som sagt att de absolut inte vill säga

något om drottningen. När den person som säger att drottningen inte är så lång plötsligt hör sig själv avslöja detta stelnar hon till, tittar förskräckt på mig och lägger handen för munnen. Sen säger hon nästan bönfällande: – Det där har jag aldrig sagt, jag har aldrig sagt att drottningen inte är lång, det får du inte skriva! (Hagen 1989.)

1993 gjorde pr-konsulten Mats Dellham ytterligare en organisationsutredning. Denna genomfördes 1995 då pressorganisationen bröts loss till en separat informations- och pressenhet under riksmarskalken och med Elisabeth Tarras-Wahlberg som informationschef. I enhetens uppgifter ingick att förbereda kungens tal, statsbesök och andra besök, placera TV-kameror och svara på inbjudningar, brev & frågor från både journalister och allmänheten. Kungahuset hade sent omsider fått sitt ”propagandaministerium”. I tid till Carl Gustafs 50-årsdag året därpå översattes en bok om Ludvig XIVs propagandacentral ”Lilla akademien” – ”The Fabrication of Louis XIV” – vilket nästan såg ut som en tanke. Hur det nu var med det publicerades 1996 och framåt med informationsenhetens hjälp eller goda minne en mängd artiklar, böcker & TV-program om kungahuset och från 1997 även en verksamhetsberättelse.

Riksdagens republikaner hade länge motionerat om att Riksrevisionsverket även skulle revidera hovstaten. Den 1 augusti 1996 överlämnade Riksmarskalksämberet till regeringen en utredning av kammarrätten om redovisningen av apanaget m m. (Sterzel 1996; Vabi 2003.) Där konstaterades efter en ingående juridisk analys att hovstaterna var underordnade kungen, inte regeringen, varför denna inte kunde ge några direktiv till RRV om en redovisning. Yttermera var hovstaterna inte någon myndighet och därför gällde inte offentlighetsprincipen. Att hovstaterna inte revideras har har mera vittgående konsekvenser än man kan tro. RRV skiljer på tre revisionsnivåer:

Ekonomisk granskning är att RRV bedömer om sifferunderlaget och sammanfattningen av dito är tillförlitlig och rättvisande. Granskningen sker enligt god revisionssed (ISSAI).

Årlig revision är en ekonomisk granskning + en kontroll att verksamhetsdirektiven följts. Brister i ekonomistyrningen kommenteras.

Effektivitetsrevision är en granskning av hushållning, resursutnyttjande, måluppfyllelse och samhällsnytta. Förbättringsförslag lämnas.

Sakernas tillstånd fastställdes 1999 då en person J.N. försökte få ut resefakturer från Riksmarskalksämberet om Carl Gustafs statsbesök i Sydafrika den 18-20 februari 1997. Kammarrätten vägrade pröva saken. Enligt Regeringsrättens dom var RÄ inte en myndighet eller del av en myndighet utan riksmarskalkens stabsorgan. Offentlighetsprincipen gällde därför inte. J.N. fullföljde sin talan och anförde bl.a. följande. Statschefen var en offentlig makthavare, som använde skattemedel för att finansiera sitt arbete. En grundläggande syn i Sverige var att folket skulle kunna granska hur de offentliga makthavarna använde deras pengar. Att undanta statschefen från offentlighetsprincipen stred mot den grund som Sveriges demokrati bygger på. (Regeringsrätten 1999.) 2007/08 & 2010/11 gjordes försök att riva upp beslutet. (KU 2007/08; KU 2010/11.)

Någon anmälarfrihet tycks inte heller existera på arbetsplatsen Hovstaterna. De som utan tillstånd talar med journalister om personliga detaljer påstås bli avskedade. Annan information tyder på vattentäta skott mellan arbetsplatsen Hovstaterna och kungafamiljens privatliv. Det lönar sig således inte för journalisterna att ställa personliga frågor. Däremot har ett par av barnjungfrurna varit lösmynna. Informationstorkan debatteras som att Carl Gustaf försöker upprätthålla den ”kungliga mystiken” från Gustaf VI:s dagar.

En oförutsedd effekt av att bevara sitt oberoende tycks ha varit att polarisera opinionen vilket ledde till grundandet av Republikanska föreningen 1999 och till Riksdagens republikanska sällskap 2003. Det var mycket angrepp i pressen och Tarras-Wahlberg fick en politisk roll som monarkins språkrör. Som sådan var hon känd som ”den levande dementimaskinen”. Jag tycker mig ha urskiljt fem varianter av hennes dementier:

1. En rak dementi. Kritiken var en övertolkning av vad kungen sagt och saknade grund. Det brukade räcka för att kritiken skulle tystna.
2. Det var kungen åsikt som privatperson. När Carl Gustaf använde denna undanflykt spred det alltid en viss förvirring eftersom många ansåg att han inte hade något privatliv eller ens privatjag utan alltid var i tjänst som statschef och att han därför med sitt uttalande brutit mot Torekovkompromissen. Det var vanligare att Silvia använde denna undanflykt eftersom hon inte omfattades av Torekovkompromissen.
3. Hovet har låtit meddela att kungen är oanträffbar. Detta brukade inträffa när han snubblat in i ett politiskt minerat område och vad han än sade så skulle han bli angripen.
4. Hovet har låtit meddela att kungen inte hade något att tillägga. Detta tolkades som att han faktiskt menat det han sagt men uttalandet brukade vara svårt att kritisera eftersom Carl Gustaf gärna uttryckte sig i så allmänna termer att man framstod som en idiot om man försökte.
5. En känslomässig reaktion av typen: En total brist på förståelse för att någon med så ädla och osjälviska bevekelsegrunder som kungens kunnat utsättas för sådana perfida och illvilliga angrepp. (Förmedlat via någon bekant.) Detta fick som regel kritikern att lägga sig eftersom han eller hon kunde förvänta sig en kritikstorm och en massa personliga obehag.

2004 avgick hon efter polycystrider med dåvarande riksmarskalken Ingemar Eliasson. Tarras-Wahlberg ville att de republikanska strömningarna på något sätt skulle bemötas. Eliassons ståndpunkt var att hovet inte var någon monarkistisk kampanjorganisation utan att man bäst stödde monarkin genom att hjälpa kungen i hans ämbete så att folkmajoriteten blev nöjd. (Waldén 2009.) Därefter var det Eliasson som uttalade sig för hovets räkning fram till sin avgång 2009. 2011 tog Bertil Ternert över den rollen. 2010 under Nina Eldhs sista år var det således ett olyckligt glapp i organisationen där ingen hade mandat att uttala sig.

4.2.2 Verksamheten

Fram till Carl Gustafs 50-årsdag 1996 var pressrelationerna goda. Tarras-Wahlberg tolkade det som en ”utbildningseffekt”. Tillräckligt många journalister hade följt kungaparets läns- och statsbesök för att förstå vad de uträttade. Det var mindre av ”tramsreportage”. Därefter bar det av nedåt. Det finns siffror från 1999 och framåt (se figur 2). Journalistkårens förtroendebalans (procent positiva minus procent negativa) sjönk 1999-2005-2011 från 4 till -33 till -55. Även förtroendet i befolkningen sjönk. Förmodligen som en konsekvens av rapporteringen. Tarras-Wahlberg har tolkat det som en konsekvens av internet m m. Hon hade inte längre någon personlig kontakt med journalistkåren. Jag själv har tolkat det som en polarisering orsakad av att kungahuset flyttade fram sina positioner och aktivt försökte styra sin mediebild genom att publicera eget material och genom att hindra journalistkåren i dess verksamhet.

Som informationschef var Elisabeth Tarras-Wahlberg ansvarig för omvärldsbevakningen = läste pressklipp. Det ryktades om att hon svartlistade misshagliga tidningar men det förnekade hon: ”Det är inte så att jag har någon svart lista. Men jag vet vilka journalister jag kan lita på och vilka jag inte kan lita på. Så om kungen vid en sådan föredragning ställer frågor om den berörda journalisten så ger jag min uppriktiga bedömning. Och den kan vara hård.” (Hedlund & Johansson 2001.) Däremot förde hon register över dåliga artiklar – ”Skamvrån.” Senare beskrev hon sitt register som en hemlig giftlåda för artiklar, journalister & tidningar som väckt hennes misshag. Enligt Walther Sommerlath ingick redan från början Svensk Damtidning och Hänt i Veckan bland de tidningar han inte skulle bevilja intervjuer. 2004 sade

Carl Gustaf även upp bekantskapen med dagspressen och SVT. Därefter var det bara enstaka intervjuer med TT & TV4 där han själv kunde diktera villkoren. 2010 var det även slut med TV4. Därefter har han backat.

Det fanns mycket rykten i journalistkåren om att misshagliga individer kallades upp till Carl Gustaf för en utskällning. Det har inte kunnat verifieras. Det som kunnat verifieras är att chefredaktörerna för olika ej namngivna tidningar av Carl Gustaf och Silvia personligen uppmanades att lämna barnen i fred. Så var också i stor utsträckning fallet fram till 15-årsdagen för kronprinsessan Victoria och 18-årsdagen för de övriga. Dock var det mycket vanligt att Tarras-Wahlberg ringde upp chefredaktörer och journalister för att protestera olika inslag & att hovauditören skickade klagobrev. Tarras-Wahlberg hade pressträffar en gång i halvåret och åt lunch med särskilt utvalda. Det var mycket ”not for publication” & ”not for attribution”. Man kunde ringa. ”Öppenheten” var mycket uppskattad men...

”Journalisterna fick nästan alltid några citat av ETW som gjorde att de kände sig nöjda. Men efter att de lagt på luren insmög sig inte sällan en känsla av att den andra sidan hade vunnit. Det var så hon jobbade.” - ”Bland journalister på landets redaktioner fanns ett slags hatkärlek till Elisabeth. Många uppskattade att hon nästan alltid svarade i telefonen och att hon sällan blev arg över de mest infantila frågor om Daniel och Victoria eller kungaparet. Andra var lite rädda för henne.” Hon brukade ringa redaktionerna när det blev fel i artiklarna. ”Hon kallades tuff brud i lyxförpackning, pansarvagn med höga klackar, fina flickan personifierad, kungens lilla piga och Madame Terror.” (Utterström 2007.)

*

Tarras-Wahlberg prioriterade information om kungahusets verksamhet. Helt kunde hon dock inte undvika marknadstrycket efter information om kungligheter som personer. Hon var inblandad i intervjuböcker om både prinsessan Lilian, kronprinsessan Victoria & Carl Gustaf. Hennes egna kapitel var så allmänt hållna att hon fick frågor om hon överhuvudtaget umgicks med kungafamiljen – vilket hon inte gjorde – det var en strikt arbetsrelation. Efter avslutad anställning uppträdde hon som hovexpert men även då hade hon tunghäfta, kom med gammal information eller betedde sig som om det rörde statshemligheter. Hon förde dagbok men hade för avsikt att bränna den innan hon dog. ”Jag har bestämt mig för att inte skriva någon självbiografi. Har man något som är viktigt att berätta för historieskrivningen, då måste man vara hundraprocentigt ärlig och uppriktig.” (Hagen 2004.) Det får väl tolkas som att hon tycker kungafamiljen är ganska pinsam.

4.3 Nya tider (2004-2013)

Tarras-Wahlberg avgick den 1 oktober 2004 som informationschef och ersattes av presschefen Anne-Christine Jernberg. Jernberg led dock sedan en tid av multipel skleros varför nya presschefen Nina Eldh 2006 tog över som press- och informationschef. 2011 efterträddes hon av Bertil Ternert.

Jernberg blev mest känd för att ha bidraget till Carl Gustafs Tsunami-tal. Eldh blev mest känd för sin osannolikt tafatta hantering av mediedreven mot Carl Gustaf och Silvia. Bertil Ternert fick däremot ett positivt eftermäle – förmodligen därför att han ställde upp på debatter. Det gjorde Tarras-Wahlberg bara en enda gång – signifikativt nog som ett oplanerat inhopps när Carl Gustaf var utomlands. Jernberg & Eldh aldrig. Detta tycks ha varit på direkt order av Carl Gustaf som ville bestämma allt själv:

Enligt uppgifter till Resumé är kontakten mellan kungen och de närmaste medarbetarna inte speciellt utvecklad. Man vågar helt enkelt inte ge kungen råd i mediefrågor.

– Kungen vill inte bli instruerad i pr-frågor. Jag uppfattar det som svårt att vara rådgivare till kungen eftersom han inte vill ha några råd i mediefrågor, säger en person som har haft insyn i processen. I hovets informationspolicy, som Resumé har tagit del av, står det tydligt att personalen ska besvara mediernas frågor. Men det står inget om att de aktivt ska driva frågor.

...

I rekryteringsarbetet har de heller inte ställt krav på att klara hovets framtida utmaningar:

– Frågan om det ökade stödet för en republik bland riksdagsledamöter togs inte ens upp. Det väljer man i stället att blunda för, i stället för att se hur man aktivt kan påverka bilden av monarkin, säger samma person som anser att hovets framtida pr-arbete äventyras. För hovets tillträdande spinndoktor, Nina Eldh, blir det således en utmaning att axla Elisabeth Tarras-Wahlbergs mantel. (de Faire 2005.)

Eldh fick frågor om sina presskontakter.

Nina Eldh berättar att hon regelbundet träffar chefredaktörer och andra journalister för att diskutera bevakningen av kungahuset. Det är möten som antingen hålls på slottet eller på respektive redaktion.

– Ibland är det de som tar kontakt, ibland är det vi. Det brukar vara några möten per år.

* Vilka journalister träffar ni?

– Det vill jag inte gå in på.

* Är kungen inblandad i kontakten med tidningarna?

– Det förekommer. Men det är inte så att någon kallas upp till slottet och får en utskällning för vad hon eller han har publicerat. Mötena är framför allt till för att vi ska förstå varandras sätt att arbeta.

Liknande träffar har hållits under flera år.

...

* Vilka medier är bojkottade av hovet?

– Vi bojkottar ingen. Varför skulle vi göra det? Däremot ger kungen och drottningen inga intervjuer till skvallertidningar. Vi vill att intervjuerna ska handla om kungaparets arbete. Det är klart att vi väljer de medier som tar de här frågorna seriöst, säger Nina Eldh. (Bergling 2007.)

Under 2008 rapporterades om ett antal konflikter på informationsavdelningen och flera personer slutade. Det tycks ha rört sig om en maktkamp och ett generationsskifte. Effekten av personalomsättningen blev att nye informationschefen 2011 Bertil Ternert hade ett dåligt utgångsläge. När Carl Gustaf i "Den motvillige monarken" anklagades för olika sexskandaler fick Ternert som inte var insatt i skvallerpressen gå runt på slottet och fråga vad de andra anställda visste om saken. Inte så mycket visade det sig. Han var heller inte insatt i den praxis som utvecklats runt kungahusets verksamhet eller konflikterna runt dito utan stödde sig på regeringsformen. Efter att Eliasson slutat fanns heller ingen talesman för kungahuset som kunde handleda honom. Det var förmodligen av den anledningen som Ternert i debatten fick draghjälp från några av kungahusets sympatisörer: F d ledaren av "Riksdagens Rojalistiska Nätverk" Henrik S Järrel, ordförande i "Rojalistiska Föreningen" Patrik Åkesson, generalsekreteraren i Sveriges advokatsamfund Anne Ramberg och professor emerita i straffrätt Madeleine Leijonhufvud.

Att utomstående fick försvara kungahuset hade inte inträffat sedan prins Carl Philips födelse och Carl Gustafs bevingade ord den 16 maj 1979 "Kommunisterna är mina nya vänner eftersom de röstar emot kvinnlig tronföljd. Självt vill jag ha min son Carl Philip som efterträdare". Den gången räckte det inte med presstalesmannen Jan Mårtensson utan även hovrättsrådet Gustaf Petré och vittnena Sven Wahlberg & Nils Dahlbeck från WWF fick rycka in med krystade bortförklaringar. Incidenten får väl tolkas som ytterligare ett bevis för att Carl Gustaf anser sig ha rätt att strunta i sin egen organisation och göra som det faller honom in. Han har sedan dag ett anställt kvalificerade personer som han inte lyssnar till. Tidigast kända exemplet är när hans adjutant Ulf Björkman 1974 försökte ge honom några goda råd. Ett obehag han gott kunde ha besparat sig. 1999 var omdömet "När det gäller strategiska frågor som gäller kungens roll [skulle det] kännas som att tränga sig in i sängkammaren att ta en sådan diskussion" (Österlund 1999) och 2009 "Kungen styr hovet

med järnhand. Medarbetarna vågar inte göra fel och slåss om kungens uppskattning. – Han är som en gammaldags brukspatron” (Marmorstein 2009). De långa anställningstiderna gör att relationerna blir viktigare än det man eventuellt uträttar. Man konkurrerar om den status det är att vara uppskattad av kungligheterna. Det är bättre att vara noggrann än att tänka nytt. Tarras-Wahlbergs ”giftskåp” och hennes angrepp på pressen får väl tolkas i det ljuset. Det lönar sig att stryka Carl Gustafs antipatier medhårs.

*

Mycket av det som briserade under Nina Eldh & Bertil Ternert startade under Elisabeth Tarras-Wahlberg och före. Två exempel:

Tarras-Wahlberg avfärdade 2002 historikern Mats Delands uppgifter om att Silvias far Walther Sommerlath varit medlem i nazistpartiet med att han ”inte tillhörde kungahuset”. Hon var dock inte ensam den gången om att två sina händer. Deland publicerade året efter en utförlig redogörelse för mediasveriges alla krumbukter för att slippa ha att göra med uppgifterna. (Deland & Bratt 2003.) 2010 sände TV4 en dokumentärfilm där Deland följde upp sin tidigare undersökning och fann att den förre ägaren till Walthers tyska fabrik var en jude. (Deland & Quistbergh 2010.) En av TV4:s delägare Hans-Jacob ”Nisse” Bonnier – gammal skolkamrat till Carl Gustaf – försökt stoppa programmet genom ett samtal med TV4:s VD Jan Scherman. ”Nisse” skulle på middag hos Carl Gustaf & Silvia helgen därpå och det kunde bli pinsamt. Scherman ringde upp huvudägaren Carl-Johan Bonnier som tog avstånd från sin släktings agerande och gav grönt ljus för sändningen. (Ekelund 2012.)

Faderns medlemskap i nazistpartiet och hans affär med den judiske affärsmannen Efim Wechsler förefaller ha varit en total nyhet för Silvia. Mitt i efterdebatten uttalade sig hennes bror Ralph att han hela tiden vetat att fadern var medlem i nazistpartiet men aldrig sagt något till sina yngre syskon. Däremot hade han inte vetat att den förre ägaren av fabriken var en jude. Han hade frågat fadern om så var fallet, det pågick en debatt om saken i Tyskland, men denne hade vägrat att svara. Sedan fick det bero. (Sjöshult 2011.) Att hennes far, mor, bror och vem vet hur många andra hade mörkat familjens förflutna fick Silvia att sent omsider starta en egen undersökning som publicerades 2011. TV4 sände fem program om Walther Sommerlath och skuldfrågan 2010-2012. Ansvarig TV4-producent Johan Åsard sammanfattade dem 2013 i en bok. (Åsard 2013.) Det var att likna vid ett långdraget drev.

Carl Gustafs far & mor hade tidigare anklagats för nazistsympatier men detta hade aldrig gått att verifiera. Carl Gustafs familjesituation liknade dock Silvias i att ingen talade om saken varför han fick invänta republikanen Per Svenssons biografi ”Han som aldrig fick bli kung” från 2006 som faktiskt friade fadern från misstankar. En försvårande omständighet var att föräldrarna varit medlemmar av Svensk-Tyska föreningen. Även detta genererade ett TV4-program om att föreningen under 1930- & 1940-talet hade många medlemmar med uttalat nazistiska sympatier. Carl Gustaf och kronprinsessan Victoria uppmanades att göra avbön för sin släkts agerande. Carl Gustaf för sin morbror prins Karl Edvard. Kronprinsessan Victoria kuriöst nog för sin farfarsfarfar Gustaf V. Detta låter udda ända till dess man tänker på att kungahuset är en institution och därför borde låta skriva en vitbok där experter lägger fram fakta i målet. Inte själv publicera partsinlagor. Det naturliga hade varit att det skett som en del av det stora forskningsprojektet ”Sverige under andra världskriget” 1971-1986 men så skedde inte. När forskarna abdikerade tog journalisterna över.

*

Vad gäller Carl Gustafs festande med Ingegänet hade detta alltid omgett med en generad tystnad eller betraktats som en privatsak. Festandet startade cirka 1982/83 och avtog år 2000 efter flera skilsmässor. Ingegänet gjorde sitt bästa för att tysta ned ryktena genom hot och att beslagta fotografier. Omfattningen gjorde dock att det blev publikt.

Vid publiceringen av Den motvillige monarken uttalade sig Carl Gustaf för ovanlighetens skull själv. Först den 4 november 2010 kl 16 vid Nyrod på Hunneberg i samband med hans årliga älgjakt. Budskapet till journalisterna var att allt i boken var gammalt, att han själv vänt på bladet, och det borde journalisterna göra de också. Det var heller ingen idé att ställa frågor till honom eftersom han ännu inte läst boken. Om detta var en dementi eller en bekännelse var inte helt solklart. Hur som helst lade det inte lock på spekulationerna. Nina Eldh strök under pressträffen omkring och såg olycklig ut. Vissa ville efteråt ha det till att det var på hennes inrådan som Carl Gustaf uttalade sig men det finns det inga bevis för. Hon var dock otillåtet dåligt förberedd. Bokförlaget hade erbjudit hovet att läsa boken men i bokförlagets lokaler. Vilket hon alltså inte hade gjort.

Den 30 maj 2011 hade Carl Gustaf tydligen läst boken för han gick ut med en lång muntlig dementi av i stort sett allting som hade med den att göra. Anklagelserna mot honom var dock vid det laget så allomfattande men samtidigt så diffusa att man som åhörare inte längre kunde avgöra vad han talade om. Både han och TT-journalisten verkade egendomligt oförberedda. Det spekulerades om Ternerts roll i sammanhanget men denne fränsade sig allt ansvar. Det hade varit Carl Gustafs eget beslut att uttala sig. Själv hade Ternert avrått eftersom faktaläget var så oklart. ”Men jag har tydligen misslyckats när jag inte får gehör för min argumentation.” (Röstlund 2011.)

Thomas Sjöberg var faktiskt avtalad författare II på boken. Förlagets styrelseordförande Per Gedin: ”Jag sade till honom att jag redan haft ett avtal med en annan mycket duktig journalist som är chefredaktör på en etablerad tidning [möjligen Roger Lundgren]. Men i de här kretsarna finns en lojalitet som är fullständigt total, och han lyckades inte.” (Friman 2010.) Gedin förefaller ha tänkt sig en vänbok baserad på intervjuer. På grund av Carl Gustafs et consorties avoghet kom Sjöberg att använda källor utanför Carl Gustafs vänkrets. För att uttrycka det krasst: Carl Gustafs ambitioner att mörklägga sitt privatliv fick till resultat att det fläcktes upp till allmän beskådan. Man kan inte nog poängtera hans inkompetens i alla led i den här affären. Det rätta sättet hade varit att dränka författare I med vinklad information. Det skulle visserligen blivit en annan bok än Herman Lindqvists & Elisabeth Tarras-Wahlbergs biografi från 2006, ett porträtt i marsipan, men definitivt mera smickrande än det som nu blev följden, Carl Gustaf som horbock.

Boken kom att säljas i cirka 150 tusen exemplar. Sjöberg förklarade det som en konsekvens av kungahusets sätt att presentera sig: ”Det fanns ett uppdämt behov av att läsa något riktigt för en gångs skull, istället för glättiga bröllopsreportage eller veckotidningarnas ganska devota historier”. (Eriksson 2011a.) Opinionsläget var att 48 procent ansåg att det var fel att undersöka Carl Gustafs privatliv, 23 procent att det var rätt och 30 procent hade ingen åsikt. Undergrupper skiljde sig: 29 procent män ansåg det var rätt, 15 procent kvinnor, 41 procent vänsterpartister, sex procent kristdemokrater. (Sifo 2010.) 2012 publicerades en motbok av historikern Dick Harrison & researchern Desirée Ahokas Schein ”Från en säker källa...” (Harrison & Ahokas 2012) som tillbakavisade några av anklagelserna och talade illa om Sjöbergs källor utan att det ett dugg klarnade vad som egentligen ägt rum.

Ternert avslöjade efter ett tag att han (liksom alla tidigare informationsansvariga) uppmanats få pressen att skriva mer om kungahusets ordinarie verksamhet – mindre om deras privatliv. Han var en flitig debattör vilket tolkades som att Carl Gustaf sent omsider tagit konsekvenserna av det förändrade medieklimatet. Ett omdöme: ”Den som vill tala om en Ternerteffekt i kungahusets kommunikationsstrategi kan konstatera att kritiken mot medierna har utvecklats från att vara grumlig och svepande till konkret och precis.” (Eriksson 2011b.) En fisk på torra land är nog en bättre beskrivning. Kritiken mot Ternert har varit att han saknade journalistisk bakgrund, ämneskunskaper och personkännedom och därför var Carl Gustafs megafon snarare än hovstaternas informatör. Alla hans uttalanden följde samma mall – att vrida argumenten ur händerna på motståndarna – inte att svara på deras frågor. Kräftgången för kungahuset har därför fortsatt.

*

Eftersom både Nina Eldh och Bertil Ternert hade lång erfarenhet från storföretag får man nog delvis skylla händelseutvecklingen på att de betedde sig som de industritjänstemän de var. Några slingerbultar à la Sten Egnell eller Elisabeth Tarras-Wahlberg var det aldrig tal om. Nina Eldh uttryckte sig som att: ”Grunden för en bra informatör anser jag vara att man kan företagets verksamhet. Tillgängligheten och tydligheten är också två gyllene regler. ... Rak kommunikation, klara besked, öppen diskussion och när beslutet väl är fattat är man lojal med det och följer den överenskomna linjen.” (Svanberg 2007.) Bertil Ternert uttryckte sig på samma sätt. Detta låter visserligen etiskt högstående men man får inte glömma att gränsen mellan information, pr-verksamhet, reklam, lobbning, marknadsföring, journalistik och desinformation inte är helt solklar. Nina Eldh brukade för säkerhets skull avrunda sina bedyranden med ”Det är sanningen och jag säger alltid sanningen.” (Lindwall 2010.) Kanske det men kanske inte så tjänligt. Deras personliga etik & moral förefaller ha varit dem viktigare än att få jobbet gjort.

5 Hovjournalistiken

Det finns en hovjournalistik före och efter 1962 – året när Sten Egnell anställdes. Det året publicerades den första direktintervjun med en kunglighet om hans/hennes kärleksliv (prins Bertil 50-årsdagen) och Vecko-Journalen publicerade kort därefter sitt stora reportage om svenska hovjournalister. Högkonjunkturen för personjournalistiken varade fram till bröllopet 1976 då den ebbade ut eftersom kungahuset och alla i dess närhet vägrade intervjuer. Nästa högkonjunktur började med kronprinsessan Victorias konfirmation 1995 (samma år som hovets informations- och pressenhet bildades) och slutade med kronprinsessan Victorias & prinsessan Madeleines bröllop 2010/13. (Se figur 1.) Går man längre tillbaka i tiden finns även tydliga toppar kopplade till monarkins nederlag 1905, 1918 & 1945 .

Ända sedan termen hovjournalist infördes har det förekommit en debatt om vad detta djur är. Det finns fyra definitioner. A: En hovjournalist sysslar i regel inte med politisk eller ekonomisk journalistik (förekommer dock) utan med kulturjournalistik och nyhetsbevakning av kungahuset. B: En hovjournalist utmärker sig för fjäsk, okritisk beundran av kungahuset, intellektuell lättja och obefintlig källkritik. C: En hovjournalist jagar skandaler och hittar på dem om de inte finns – en sorts psykisk stalkning. En särskild genre D utgör TT:s nyhetsbulletiner om eriksgator m m. Långa detaljerade referat som publicerades hela Gustaf VI:s regeringstid. Ingen detalj var för obetydlig att tas med. Nuförtiden återfinns sådana referat nästan enbart i Japanska & Thailändska tidningar.

Utövarna 1962 skiljde mellan nyhetsbevakning & “kungalarv”. Margit Fjellman: ”Vad är då kungalarv? Man skulle med en viss förenkling kunna säga, att larvet tar vid, där den legitima – och av folket högt uppskattade – kungliga nyheten tar slut. I en devot stilart beskrivs de höga föremålen, insvepta i ett moln av längesedan utnötta schabloner och stöttade av värderingar från punschpatriotismens dagar. De mest betydelselösa omständigheter framställs som ytterligt märkliga, kanske rent av symboliska för det höga föremålets karaktär eller sätt att bete sig. Ibland sägs något mycket riktigt i den här sortens artiklar, nämligen att de kungliga är människor som vi andra, men det sägs på ett sätt som antyder en klädsam häpnad, ja, bestörtning hos skribenten. Larvet är en produkt av [intellektuell] tomgång.” (Michanek & Michanek 1962.)

Förmodligen tänkte Fjellman på skrivierna vid Gustaf V:s 85-årsdag – ett återfall i gamla ovanor. ”Kungalarvet” verkar annars under Gustaf V ha självdött. Vecko-Journalen-skribenter från mellankrigstiden som Sven ”Finn” Haglund och Margit ”Tigram” Siwertz formulerade sig normalt ganska rakt. Ungefär som kungligheterna själva i sina biografier från den här tiden. 47 procent av befolkningen var faktiskt positivt inställd till pressbevakningen denna tid (Sifo 1962). Det fanns en fortgående ”intimiseringsprocess”. De bästa reportagen från efterkrigstiden är som förtroliga samtal. En sorts motsvarighet till Lennart Nilssons intima och smickrande bilder. Ett kungahus av människor, inte av monument. Detta uppfattades delvis vara en effekt av den republikanska debatten: ödmjukheten och serviliteten var borta men respekten fanns ännu kvar. Det fanns dock avarter av intimisering: ”hejsansvejsanlarvet”, ”ruffarstilen” och “ryggdunkarköret”. Därefter kom skrivierna om privatlivet och om relationerna. Alla kungligheter med självbevarelsedrift lärde sig tiga. Carl Gustaf teg på fyra språk, Silvia på åtta.

5.1 1946-1962

Hovjournalistiken var driven både av kungahusets behov av att presentera sig – den som inte syns existerar ju inte – och av befolkningens nyfikenhet. Eftersom positiva nyheter om barn, bröllop, vackra slott & kläder säljer bättre än skandaler och undersökande journalistik hade rapporteringen slagsida åt det hållet (Ericsson & Lundqvist 2010) men det var också mycket om jakt, bilar och båtar. Vanligen var det bildreportage. Personjournalistik skulle krävt att kungligheterna ”bjöd på sig själva”. Periodvis har det faktiskt varit så men inte perioden 1946-1962. Vecko-Journalens chefredaktör 1951-1965 Gustaf von Platen beskrev det som:

Men med hovleverantörernas hjälp skapade vi imaginära personer med ingen eller föga anknytning till verkligheten. Prinsessan Margaretha var blyg och plågad av offentligheten, Birgitta var en sexbomb, Desirée dygdig men tråkig och Christina knubbig, charmig och intelligent. Kung Gustaf Adolf var lärd, pedantisk och torr och prins Berra en kille vars intressen i livet begränsade sig till idrott, mat och bilar. Lennart Bernadotte var smått galen och lillprinsen Carl Gustaf hade det svårt med stavningen. (von Platen 1994.)

Såvitt jag kunnat utröna kolporterades inga direkta lögner men ”a slice of life”. Tårtbiten var dock ofta i minsta laget. Mest omtalat har blivit pressens följsamhet att inte låtsas om att prins Bertils och prins Wilhelms älskarinnor Lilian Craig & Jeanne de Tramcourt existerade. Och så naturligtvis ”Hagasessorna”...

Upphovet till ”Hagasessorna” var att Gustaf V:s betjänt Engelberth Bengtsson 1937 filmade prinsessan Margarethas första skidfärd. Prins Gustav Adolf och Sibylla tyckte resultatet var så lyckat att de bad honom fortsätta. Detta resulterade året därpå i filmen ”Tre små prinsessor” som bestod i att han under flera dagar följde prinsessornas lek i Hagaparken: ”I sin absoluta brist på s.k. inspelning är filmen Tre små prinsessor den som tar priset [av Bengtssons inspelningar i Gustaf V:s tjänst]. Själva prinsessan Sibylla hade inte sett den, förrän den visades på utställningen Barnen och leken i Uppsala och hon lär ha varit mycket nöjd med resultatet, förklarar man på Uppsalahåll. ... Den har också visats på konungens tre stora jaktmiddagar som han hållit på Drottningholm under den gångna veckan.” (Kleen 1938.) Bilder ur filmen publicerades som ”Tre små sessor : ett album om prinsessorna Margaretha, Birgitta och Desirée” med ett förord av Sibylla.

1940 färdigställde Bengtsson ytterligare två filmer ”Hagaidyller” och ”Sommarslottet” – senare utvidgade och omdöpta till ”Det var en gång tre små prinsessor” och ”En sommarsaga på Sagoslottet”. Det blev så småningom sex tusen meter film och 60 tusen stillbilder. Även kommersiella filmer gjordes – den sista 1951. Efter pensioneringen reste Bengtsson runt och visade sin samlade produktion för skolklasser. Även de kommersiella filmerna distribuerades som skolfilm. Bilderna av dessa välklädda, välskrubade flickor i korkskruvslockar gjorde ett varaktigt intryck på en hel generation unga kvinnor. Sibylla tog en aktiv del i filminspelningarna, fungerade som regiassistent och insisterade på att få godkänna slutresultatet. Tyckte hon inte om en sekvens klipptes den bort.

Hagasessornas föregångare var Folkhems- eller Fridhemsprinsessorna – prins Carls döttrar Margaretha, Märtha och Astrid – som senare giftes in i de danska, norska och belgiska kungahusen.

Det blir för utrymmeskrävande att beskriva journalistiken omkring Hagasessorna i vuxen ålder men särskilt Margareta hade goda pressrelationer och det går med en del besvär att bilda sig en uppfattning om hennes person. Så icke med Birgitta och framförallt inte med Desirée. Ingen av prinsessorna lät intervjuas sig men det måste ha förekommit en hel del samtal ”not for attribution”.

Carl Gustaf vantrivdes från dag ett med uppmärksamheten kring sin person. Det är väl dokumenterat genom hans barnjungfru (Björnberg 1975: s. 163) och andra. När han var som värst gömde han sig för fotograferna, kastade leksaker på dem, gjorde grimaser och sprang omkring ända till alla tappade tålamodet. Senare förekom enstaka episoder. Han var mycket

besvärlig under en filminspelning sommaren 1950 med resultat att ”Holmquist [regissören] tog då fram en nalle, tryckte den i händerna på tronföljaren och röt: – Lek, ungjävvel, lek! Och ungen lekte snällt!” (Vinberg 1996.) Sommaren 1951 var han fullständigt omöjlig och räckte ut tungan åt fotografen hela tiden. Det finns dokumenterat från en flyguppvisning den 3 juni och en kort tid efteråt när han står vid ratten på Ölandsfärjan. Fotografen klagade för Sibylla som gick fram och gav honom en örfil. (Hedman 1971.) Något liknande utspelade sig 1952. Författaren Stieg Trenter & fotografen Karl Werner Gullers var på slottet i ärende att fotografera honom:

I en bok Gamla Stan i Stockholm skulle ingå bilder på lillprinsen. "När bilderna skulle tas var dåvarande fyraårige lillprinsen inte på humör. Han kom till det rum på slottet där vi väntade, men han var sur och ilsken, sa inte ett ord, bara stirrade på oss med korslagda armar. Här höll ett jobb på att gå åt skogen. Då sa Stieg [Trenter], som stammade då han blev ivrig.

– Lååt mig fåå klklaaraa av det här.

Sen gick han fram till prinsen och sa med bestämd men stammande röst:

– Hörru, Din rackarunge. Nu göör Du soom vi säsääger, för anannars ska jajag klklå Dig ggggul ooch blåblå.

Det tog. Lillprinsen hade aldrig blivit tilltalad på det viset, han började leka och gjorde förskrämd allt vad vi bad om. Det blev femtio kul bilder på en kvart. (Året Runt 1984.)

Effekten blev att Carl Gustaf tyckte intensivt illa om pressfotografer och detta har fortsatt. Från skolåldern begränsades fotograferandet dock till storhelgerna. Mantrat var att han skulle uppfostras som en grabb bland grabbar och att detta var lättare om han inte stördes av journalister. Dessa fick dock vara med om skolstarten 1953 i Broms skola & skolstarten 1959 i Sigtuna humanistiska läroverk och se hur han skötte sig. Carl Gustafs allmänna oåtkomlighet väckte frågor. Det sipprade ut förvanskad information om hans dyslexi och man trodde i breda kretsar att han var utvecklingsstörd och av den anledningen hölls borta från journalisterna. Kanske tänkte man på Gustaf V:s son prins Erik.

5.2 1962-1976

Hovjournalistiken 1962-1976 är svår att skildra utan att den samtidigt blir en biografi om kungahuset. Jag koncentrerar mig på ”huvudfäran”.

Carl Gustaf hade konfirmationsåret 1962 ett solitt dåligt rykte som intervjuobjekt. I princip sade han ingenting, var knappt hörbar, mumlade fram intetsägande fraser och såg besvärad ut. Det som skrevs var baserat på intervjuer med hans omgivning: rektor, lärare, skolkamrater och andra. Han har efteråt förklarat sig med att det var lättare att smälta in på Broms & Sigtuna Hum om han lät bli att tänka på sin framtida roll. Journalistiken – oavsett om den var positiv eller negativ – accentuerade alla de oförenliga förväntningarna på honom och både isolerade honom socialt och var ångestskapande. Det är svårt att vara kung och medborgare samtidigt.

Vårterminen 1964 intervjuades Carl Gustaf av Vecko-Journalens chefredaktör Stig Ahlgren. Det var första gången han blev intervjuad ”på riktigt”. Vad som borde ha varit ett normalt samtal om hans dåvarande liv degenererade så gott som omedelbart i en tvekamp. Ahlgren försöker få Carl Gustaf ur balans medan denne stirrar ut honom: misstänksam, beredd på allt och inte så lite föraktfull mot veckotidningspaketet. Ahlgren tyckte han påminde om sin far. (Ahlgren 1964.)

Fram till studenten 1966 skrevs ett antal reportage som dissekerade Carl Gustafs intelligens, karaktär & allmänna färdigheter på ett utomordentligt ärekränkande sätt. Han vägdes som en

falukorv och befanns ihålig. Under militärtjänsten var han inte lika utsatt. Det finns en uppgift om att under resan med Älvsnabben 38 personer åtagit sig att vara frilansmedarbetare i Svenska tidningar. Så mycket information finns inte. Det tycks ha berott på att Carl Gustaf lärt sig hålla låg profil och på att omgivningen tyckte synd om honom. I demokratisk anda skulle han behandlas som vilken sjökadett som helst även om journalisterna väntade i varje hamn.

1969 efter militärtjänsten och Uppsalastudierna tvingades Carl Gustaf slutligen att ge normala intervjuer – d v s sätta sig ned på en stol och svara på journalisternas frågor om vem han var och vad han hade för åsikter i olika frågor. Drivande förefaller ha varit hans handledare Stig Ramel som oroade sig över att informationsbristen uppmuntrade till ryktesspridning. Bättre att ta tjuren vid hornen. Den typen av intervjuer fortsatte ända fram till 1976. (Ortmark 1970; Ortmark 2013; Ramel 1994.)

Det som lät mest tala om sig var intresset för hans kärleksaffärer. Uppgifter om Carl Gustafs första ”flamma” publicerades i Året Runt 1963:19 som sålde i över 500 tusen exemplar – tidningens största säljframgång genom tiderna. Carl Gustaf tog mycket illa vid sig av uppmärksamheten. Mängder av andra kandidater presenterades ända fram till Fib/Aktuellts artikel 1974 om Carl Gustafs ”sexnästen” (Bergström 1974). Den artikeln får väl sägas vara resultatet av ett kungligt självmål. I stället för att hyfsa rapporteringen genom att ge intervjuer om graden av allvar i sina relationer roade sig Carl Gustaf med att försvåra skvallerjournalisternas arbete genom vilseledande information. Hovet förnekade alla relationer – även de som bevisligen existerade – och saknade därför all trovärdighet i ämnet. Carl Gustaf fick till slut ett solitt dåligt rykte som häradslingst. Det fanns också en parallell debatt där hans kvinnliga bekanta påstods ha hjälpts fram i karriären genom att synas i hans närhet. Själva skulle de vara för lättviktiga för att lyckas på egen hand. Denna debatt har fortsatt så att t ex Emma Pernalds anställning på reklamfirman Storåkers McCann uppfattas vara av samma art som prinsessan Madeleines anställning på Childhood. En produkt av deras sociala ställning snarare än av deras kompetens.

*

Det övriga kungahuset hade det lättare med sina pressrelationer. Haga-prinsessorna gifte sig och hamnade utanför mediefokus. Sibylla tog över som rikets första dam när drottning Louise avled. Prinsessan Christina fick hjälpa till. Lilian Craig trädde fram ur anonymiteten men ingen var särskilt intresserad av henne. Prins Bertil & Gustaf VI framställdes som två genomhyggliga arbetsmyror utan att läsarna besvärades med några störande detaljer. Kom så Silvia Sommerlath...

Carl Gustaf & Silvia möttes under olympiaden 1972 men blev inte ett par förrän året efter. Hon antogs länge vara ytterligare en av Carl Gustafs flammor. Ett rykte han själv bidrog till genom att synas med andra kvinnor under tiden. Fram till bröllopet finns faktiskt bara två intervjuer med henne. Dessa intervjuer försökte Carl Gustaf avstyra men hon verkar ha följt sin fars råd att ställa upp – man kan inte vara hur anonym som helst. Båda intervjuerna var mycket smickrande – Silvia var både vacker, intelligent, trevlig & karaktärsfast – och dessa omdömen kom att stå sig. Den första intervjun mitten av augusti 1973 tog Silvia kommandot och undrade om det verkligen var ett arbete för en vuxen karl att jaga kungens flammor. Svaret på det framgick aldrig. Journalisten intervjuade kort efteråt även hennes far Walther Sommerlath. (Ericsson 1973a, 1973b, 1973c & 1975). Den andra intervjun den 10/11 januari 1975 gick till på ungefär samma sätt. Journalisten fick telefonintervjua de två. (Anthal 1975 &

1986.) Övriga ”intervjuer” var mera av monologer. Silvia pratade om det hon hade lust och journalisterna lät henne hållas. Hon hade inte lust att prata om sitt tidigare liv.

Precis före bröllopet gjorde flera försök att beskriva hennes familj och uppväxt. Silvia hade dock vid det laget uppmanat samtliga sina vänner och bekanta att inte berätta något. Walther övertalade några att ställa upp ändå. Ulf Nilson på Expressen frågade Walther om han varit medlem i nazistpartiet vilket denne – ganska naturligt under omständigheterna – förnekade. Det har efteråt gjorts stor sak av det hela men bevisar väl bara att Nilson liksom många andra journalister är en dålig arkivforskare – uppgifterna hade varit tillgängliga sedan 1948. Även Sten Hedman på Damernas Värld skrev en artikel om saken: ”Sommerlaths var visserligen medlemmar i det nationalsocialistiska partiet, men det var mer en tvångsanslutning.” (Hedman 1976.) Inget genomslag dock och senare har han förklarat det bara vara spekulationer. Året Runt tryckte om ett längre reportage av Münchentidningen Bunte som låtit intervju ”hundratals människor” om Silvias tyska uppväxt, utbildning och kärleksliv. Utdelningen motsvarade inte arbetsinsatsen men hon hade haft tre älskare. (Året Runt 1976.)

Enligt en Sifo-undersökning innan förlovningen var 38 procent positiva till Silvia. Efter förlovningen, då man hade sett henne på TV, var 70 procent positiva. (Sifo & Zetterberg 1976.) Det låga värdet före antogs ha berott på svårigheten att från veckotidningsskriverierna bilda sig en uppfattning om henne. (Johansson & Törngren 1975.) Samma sak gällde senare Daniel Westling som också han hållit en låg medieprofil.

5.3 1976-1996

Efter bröllopet ställde Silvia upp på tre längre intervjuer: En för Vecko-Journalen 1977 där hon fick briljera med sin goda smak – Goethe, Schiller, bröderna van Eyck & Bethoven (Jägerblom 1977), en för Dagens Nyheter 1979 där hon klagade över att hon som yrkesmänniska inte blev tagen på allvar (Vinterhed 1979) och en i Växjö stifts hembygdskalender 1981 där hon berättade om sin kristna tro (Lindeberg 1981). Intresset var sisådär. Tidningarna föredrog bildreportage om henne, barnen och kläderna. Svensk Damtidning hade henne 1976-1982 i nästan varje nummer. Texten och till slut även bildmaterialet var så substanslöst att det väckte löje. Carl Gustaf hamnade i medieskugga. Björn Vingård, chefredaktör för Året Runt, sammanfattade det som att ”Det Carl Gustaf gjort för veckopressen är att bli faderlös, gifta sig med Silvia och bli pappa till Victoria.” (Samuelsson 1996.) Efter bröllopet sjönk antalet medlemmar i Republikanska klubben. Ordförande Sten Sjöberg talade om en Silvia-effekt men var nog fel. Kungahusets popularitet ökade vid den tiden även i Norge – 68-strömningarna var förmodligen på återgång.

Under tiden förändrades medielandskapet. De mest kungavänliga veckotidningarna hade varit Vecko-Journalen, Allers, Hemmets Veckotidning, Hänt i Veckan (från 1994 Se & Hör), Svensk Damtidning & Året Runt. Vecko-Journalen lades ned 1980. Övriga vägrades egna intervjuer men publicerade bildreportage, utdrag ur andras intervjuer, kartläggningar av vänkretsen och vad mera de kom över. Det var mycket skrik och lite ull. Hovjournalistiken – det lilla som förekom – gjordes av dagstidningarna, SR/SVT och års-, jubilems- & reportageböcker. Svensk Damtidning & Hänt i Veckans hovjournalister var tidvis portade från hovets egna arrangemang men kunde närvara på de officiella tillställningarna. Aggressionerna över sin paristatus var ofta påtaglig och var väl anledningen till att Svensk Damtidning 1995 publicerade nyheten om Silvias skönhetsoperationer. Liten hämnd är också en hämnd. Barbro Hultman vid hovets informationsavdelning beskriver dock perioden som en höjdpunkt i SVT:s hovjournalistik (Hultman 2014):

Kungen var road av att medverka med goda idéer. Den berömda korvstoppningssekvensen från Drottningholm - "Mera kött! Mera kött!" - var hans idé precis som trampolin hoppet och klädsimmet i GIH:s simbassäng, och de oförglömliga bilderna från det blöta men charmiga umgänget med delfinerna i Kolmårdens delfinarium. Drottningen lockades till och med ett år att visa tittarna sin personliga garderob.

Det mest kända negativa reportaget från den här perioden är förmodligen TV3-journalisten Gert Fylkings "rökvideo" från Nobelfesten 1993. Gustaf VI hade gjort stor sak av att inte röka. Samma förväntades av det övriga kungahuset. Det har därför varit ett evigt smusslande med prinsessan Sibyllas, Carl Gustafs & prinsessan Madeleines rökvanor. Gustaf VI drack ej heller alkohol varför även Carl Gustafs & prinsessan Madeleines alkoholvanor varit journalistisk stapelföda. Skrivelser av den sorten är väl det närmaste man kan komma en rojalistisk monarkikritik: Att kungahuset inte lever upp till anhängarnas motstridiga (och orealistiska) förväntningar.

Nackdelen med att motarbeta personjournalistiken var att kungahuset blev alltmer anonymt och svårbegripligt. De ceremoniella inslagen upplevdes som en kombination av friluftsteater och rollspel. Den rådande visdomen var att det krävdes fem års umgänge med Carl Gustaf för att begripa honom. I brist på det bestod dagstidningarnas jubileumsbilagor av anekdoter. Det enda seriösa intervju försöket gjordes av MånadsJournalen 1996 där Carl Gustaf vrider sig som en mask att låta bli att svara vad han tyckte om Torekovkompromissen. (Mehr 1996.)

5.4 1996-2013

Från 1995 gjorde hovets informationsavdelning och fristående författare seriösa försök att presentera "den nya monarkin". Det blir för utrymmeskrävande att gå in i detalj men alla kungahusets medlemmar – levande och döda – har nu en egen biografi, intervjubok eller memoar. Själv censuren är dock påfallande och att författarna har svårt att beskriva kungahusets verksamhet: Carl Gustaf föds, växer upp, danas till man, bestiger tronen, finner sin hjärtas dam och sedan är det slut. Samma för kronprinsessan Victoria. Silvia satte som krav att intervjuerna även skulle handla om hennes välgörenhetsarbete varför det med tiden har publicerats mycket information om denna. Carl Gustaf & barnen har låtit sig intervjuas av facktidningar.

Den hovjournalistiska historieskrivningen om perioden är att etermedia & internet ökade i betydelse men att de kungliga nyheterna inte höll takten. Tomrummet fylldes av bildsidor, falsifikat, satirprogram, omtugg, krigsrubriker & påhopp. Elisabeth Tarras-Wahlberg hade som arbetsuppgift att guida kronprinsessan Victoria genom det nya medielandskapet. Syskonen fick klara sig bäst de kunde. Under uppväxten var kronprinsessan och syskonen kända till utseendet men inte som personer. Kronprinsessan intervjuades i SVT inför konfirmationen 1995 och så har det fortsatt fram till bröllopet. Syskonen gav myndighetsdagen en kortare intervju för TT. Därefter höll de sig undan. Pressbevakningen av privatlivet liknade den som Carl Gustaf och hans syskon utsattes för. Enda "nya" inslaget var att de svenska hovjournalisterna & dito fotografer med tiden blivit lika påflugna som sina utländska kolleger.

En tydlig trend var att hovjournalisterna blev allt okunnigare om sitt ämne. Detta hade flera orsaker: (1) Personalomsättningen på hovets informationsavdelning och hovkretsarnas "omerte-inställning" gjorde att det inte fanns någon att fråga. (2) Den gamla generationen hovjournalister gick i pension. (3) Tidningarna gallrade sina klipparkiv. (4) Ämnet var för

smalt för att det skulle löna sig att läsa in sig på det. (5) ”Kändisjournalisterna” hade sällan någon formell journalistutbildning utan rekryterades på basis av sitt kontaktnät & sitt intresse för området. (6) Det fanns ingen tradition av seriös personjournalistik. Det som skrevs i den andan uppfattades per automatik som ärekränkande. (7) Läsarna förväntade sig ingenting av dem. (8) Utövarna föraktades av sina kollegor.

I samband med Silvias 50-årsdag 1993 började en långdragen och infekterad debatt om fjäsket inför kungahuset med vilket menades att inga kontroversiella frågor ställdes. De huvudsakliga måltavlorna var Svensk Damtidning & SVT:s Året med kungafamiljen. Drivande i debatten var Annette Kullenberg (Aftonbladet), Ulf Nilson (Expressen), Stina Dabrowski (SVT) & Tom Alandh (SVT). Eftersom Carl Gustaf inte lät informationsavdelningen delta i debatter fick Catarina Hurtig (Svensk Damtidning & TV5) försvara både kungahuset, veckopressen & hovjournalistiken: Hurtig hade under sin tid på Svensk Damtidning sett en del fjäsk för att inte stöta sig med kungahuset, t o m bidragit själv, men den enligt henne viktigaste faktorn var att läsekretsen var ointresserad av den typ av granskande reportage som Annette Kullenberg efterlyste utan ville drömma sig bort från vardagen. Personligen tyckte hon att det var viktigt att granska kungahuset och dess umgängeskrets för att hitta lik i garderoben men att eventuella scoop skulle ”sänka” kungahuset trodde hon inte ett ögonblick på. Titta bara på Mette-Marit och det norska kungahuset! Fjäsk-debatten verkar ha självdött i efterdyningarna av Den motvillige monarken. Scoops temanummer 2011 om ”kungagräv” var slutpunkten.

Journalistkåren har 1990- & 2000-talet enligt alla mätningar varit så påfallande vänster, miljöpartistisk & republikansk – SVT mest – att man allmänt antagit att fjäsk-debatten varit politiskt motiverad. Medlemmar av journalistkåren påstår dock att den interna ”medielogiken” varit viktigare. Journalisten Lars Aduktusson beskrev den för Daniel Westling: ”Vi talade om medialogiken att först under lång tid bygga upp en persons popularitet för att sedan vända utvecklingen och enbart fokusera på negativa vinklar. Han frågade om det går att undvika – jag hade inget rakt svar utan framhöll det självklara om vikten av att vara sig själv, att inte dölja fakta och att vara tillgänglig i den mån det är möjligt.” (Aduktusson 2011.) Det finns dock ingenting som stödjer en sådan tolkning av orsaken till angreppen på kungahuset.

SOM-institutet mäter varje år förtroendet för kungahuset som ett balansmått (procent positiva minus procent negativa; se figur 2). Från 1998 finns en nedåtgående trend. Det finns en Sifo-undersökning från 2002 om vilka av kungafamiljen som påverkar helhetsbedömningen. Kungen, drottningen och kronprinsessan bedöms som ungefär lika viktiga. (Sifo 2002.) Det finns därför flera personbaserade hypoteser om den långsiktigt nedåtgående trenden: Kung Carl Gustafs umgänge och privatliv. Drottning Silvias konservativa livs- och samhällssyn. Kronprinsessan Victorias val av make.

Effekten av hovjournalistiken är färskvara. Bröllopet innebar en kortvarig opinionsvinst. Förtroendebalansen bröllopsåret 2010 steg från 12 till 21. Året därpå var effekten borta. Samma för prinsessan Estelle. Veckan efter dopet 2012 ansåg 18 procent av de tillfrågade att deras förtroende för kungahuset hade ökat. (Sörbring m fl. 2012.) Förtroendebalansen det året steg dock bara från 4 till 5 och var nästa år nere på 1. Det gäller alltså för hovets informationsavdelning att ständigt mata sin flock.

6 Skandaljournalistiken

Scoops tema-nummer 2011 om ”kungagräv” innehöll artiklar om: (1) Kungahusets ekonomi. (2) Carl Gustafs umgänge & kvinnoaffärer. (3) ”Nazispåret” – främst då Silvias far. (4) Kungahuset & offentlighetsprincipen. (5) Hot & smutskastning av enskilda journalister. Eftersom detta är en uppsats om hovjournalistik = personjournalistik koncentrerar jag mig på kvinnoaffärerna – de som nämndes i Thomas Sjöberg m fl (2010) ”Den motvillige monarken” och i efterdebatten. Enbart de 15 händelser 1970-2013 som rör Carl Gustaf är medtagna. (Se tabell 3).

Tabell 3. Skandaler & skandalungar som nämnts i Thomas Sjöberg m fl (2010) ”Den motvillige monarken” och i efterdebatten. Kolumn 1: Ordningsnummer. Kolumn 2: När händelsen skall ha inträffat. Kolumn 3: Vad som skall ha inträffat. Kolumn 4: Först nämnd i vilket media. Kolumn 5: Först nämnd vid vilken tidpunkt. (N=14.)

1	1970	Modellerna Leena Skoog & Christina Lindberg	Fib/Akt & Lektor	1970
2	1972	Träffade Silvia under olympiaden i München	SvenskDamtidning	1973
3	1976	Anlitade prostituerade under ett besök i Amerika.	Pockettidningen R	1977
4	1987	Kvinna under jaktresa i Danmark med kungagänget.	Danska Se & Hør	1987
5	1988?	Kvinnor i en jaktstuga i Nynäshamnstrakten tillsammans med kungagänget	Thomas Sjöberg	2010
6	1989	Kvinna under jaktresa på Island med kungagänget	Isländska Timinn	1989
7	1992	Prostituerad under olympiaden i Barcelona	Bo Holmström	2011
8	1992	Striptease på ”Club Power”	Thomas Sjöberg	2010
9	1994	Besök på porrklubben Tabu	Flashback	2001
10	1995	Sexshow på Grand Hotell Saltsjöbaden med kungagänget	Aftonbladet	2011
11	1996	Besök på sexklubben ”Gold Club” under olympiaden i Atlanta	Flashback	2001
12	1999	Kungagängets otro & skilsmässor	Se & Hör	2000
13	1999	Förhållandet med Anna Lindmarker	Flashback	2001
14	1999	Förhållandet med Camilla Henemark	Magasinet Bon	2002
15	2008	Besök på sexklubben ”Carat Club” under en jaktresa i Slovakien med kungagänget	Thomas Sjöberg	2010

Idag när Carl Gustaf är gammal, fet och tunnhårig är det svårt att föreställa sig alla sexuella fantasier om honom. Under hans resor i landet var det hela tiden skolflickor som skulle fram och krama honom för att vinna ett vad med kamraterna och ”Jag får väl ett tiotal brev om dagen från olika kvinnor – över hela landet. En del kommer med giftermålsanbud. Andra skriver bara några rader och säger att dom uppskattar något man gjort. Jag kan tyvärr inte svara på den här beundrarposten. Men det är kul att få den. Många skickar med fotografier på sig.” (Lennberg 1971.) Som kronprins spädde Carl Gustaf faktiskt på fantasierna genom att

umgås med de kända nakenmodellerna Leena Skoog och Christina Lindberg – enligt honom själv ett sätt att lära känna ”människor ur olika samhällsklasser” (Expressen 1970) men som av omgivningen tolkades annorlunda.

De sexuella fantasierna delades av det politiska etablissemanget och Carl Gustaf hade från 1970 ett självförvällat rykte som festprisse, playboy och kvinnojägare. Efter bröllopet motionerade vänsterpartiet kommunisterna om saken: ”[Genom Torekovkompromissen] bevarades det som hade praktisk betydelse för vår tids överklass: kungadömet som en institution genom vilken man kan förhärliga överklassen, dess livsstil och ideal, som ett medel att befästa ojämlikhet som princip, att utveckla chauvinism och ge den verkliga överheten ett skimmer av romantik, tradition och värdighet.” (Werner m fl. 1976/77.) - Ulf Nilson (Expressen): ”I en partimotion skriven med infam skicklighet lyckas vänsterpartiet kommunisterna (vpk) utan att någonsin tala rent ut antyda att kung Carl Gustaf och drottning Silvia lånar sej åt fyllefester, snobbliv, verklighetsflykt och folkfördomning.” (Nilson 1977.)

I det här debattklimatet publicerade Stig Edling på Pockettidningen R en beryktad artikel om att Carl Gustaf under sitt Amerikabesök året innan beordrat UD att förse honom med prostituerade på hotellrummet. (Edling 1977.) Både artikeln och hans uttalanden efteråt var dock så diffusa och motsägelsefulla att även hans yrkeskollegor antog uppgifterna vara påhittade. Själva metoden – anonyma vittnen till händelser som var omöjliga att verifiera – kom att bilda skola och användes flitigt av Thomas Sjöberg i Den motvillige monarken.

För att ett rykte skall få fäste krävs trovärdighet och en viss volym på skrivierna. Hovet brukar därför dementera rakt av utan kommentarer i hopp om att skrivierna skall självdö. Så har det ofta varit. Ibland skrivs dementier och/eller debatteras ryktets trovärdighet. Det ökar alltid ryktesspridningen. Med Internet sänktes sanningskraven. Främsta skvallerkällan var ebrevet Flashback News Agency (FNA). Detta existerade 1995-2008 och hade på slutet över 120 tusen prenumeranter. Nuförtiden är Flashback en interaktiv sajt men fungerar på samma sätt. Att t ex ryktena om Carl Gustafs förhållande med TV4:s Anna Lindmarker var så seglivade hade ingenting med deras sanningshalt att göra utan enbart med att de år efter år kolporterades i TV4 av hennes kollegor – förmodligen som en hämnd för att hon gift sig med chefen – och att de återpublicerades på Flashback. Rykten existerar inte i ett vakuum utan fyller en funktion.

Det som Thomas Sjöberg och andra 2010/11 publicerade om Carl Gustaf var på vanligt skvallermanér en sådan blandning av sanning, lögn och överdrifter att en förtalsrättegång där man redde ut vad som var vad skulle blivit ännu mer integritetskränkande än det som redan publicerats. Det blir för utrymmeskrävande att gå in i detalj på varje person & händelse (Söderman 2013: kap. 43-47) men som framgår av tabell 3 fanns det en omfattande ryktesspridning, ofta baserad på oskyldiga händelser årtal tillbaka i tiden. Olympiader, jaktstugor, champagne, bubbelpooler, prostituerade & sexshower var populära skvallerämnen. Carl Gustafs uppvaktning av Silvia förvrängdes i brist på information (Carl Gustaf & Silvia vägrade berätta något) till att hon och hennes kollegor var slampor och Carl Gustafs senare olympiabesök tolkades därefter. Mitt i påhitten fanns faktiskt en kärna av sanning – kungagängets festande & Carl Gustafs affär med Camilla Henemark. Det som kom fram uppfyllde med råge alla kommunistiska farhågor om hur överklassen betar sig – både festar och är otrogna.

Skandal- och hovjournalistiken har olika publik. Skandalartiklar skrivs för en republikansk snarare än en monarkistisk läsekrets. När artikeln i Magasinet Bon (Wilkingsson & Hammar 2002) om Carl Gustafs uteliv publicerades 2002 beslöt sig Svensk Damtidning för att inte publicera uppgifterna. Inte heller uppgifterna i Den motvillige monarken publicerades. Camilla Henemark var länge hänvisad till tidningens nätsida svenskdam.se som användes för ”försöksballonger”. När det gått ett år intervjuades chefredaktör Karin Lennmor. Hon var fortfarande tveksam till kvinnohistorierna: ”Visst har vi känt till det, men bara ryktesvägen. Jag har ofta funderat, om det nu finns så många kvinnor, varför har ingen kommit upp på redaktionen och berättat?” (Helander 2010.) Republikanska klubbens medlemmar erbjöds att köpa Den motvillige monarken till reducerat pris.

7 ”Kritisk journalistik”

I fjäsk-debatten efterlystes ”kritisk journalistik”. Även detta djur är svårt att definiera. Följande versioner förekom i debatten. A: Faktagranskning – nödvändig därför att kungahuset så ofta mörkade, blånekade eller i sann spinn-doktor-anda tolkade om betydelsen av vad som utspelat sig. B: Opinionsjournalistik – nödvändig därför att hovjournalistiken var till den grad inställsam att det fick anses vara en medborgerlig plikt att punktera såpbubblan och framhålla att kungen saknade kläder. C: Nya infallsvinklar – nödvändig därför att både kungahuset, monarkister och republikaner var till den grad nedgrävda i sina respektive skyttegravar – inget nytt på decennier – att rapporteringen saknade nyhetsvärde. D: Granskande reportage – i Hugo de Burghs formulering nödvändig därför att:

To summarise, investigative journalists attempt to get at the truth where the truth is obscure because it suits others that it be so; they choose their topics from a sense of right and wrong which we can only call a moral sense, but in the manner of their research they attempt to be dispassionately evidential. They are doing more than disagreeing with how society runs; they are pointing out that it is failing by its own standards. They expose, but they expose in the public interest, which they define. (Burgh 2000: s. 23.)

Denna senare variant har väckt mycket aggressioner att journalister lanserat sig själva som någon sorts överdomare i samhällsfrågor. Vissa dessa granskande reportage har varit så osakliga att de nog får representera en kritisk journalistik typ E: Modet att angripa makten är viktigare än att argumenten håller. Slutligen finns en kritisk journalistik typ F: Att få de kungliga att utöva självkritik. Carl Gustaf har gjort så vid några tillfällen. Silvia aldrig.

*

Carl Gustaf är faktiskt inte helt negativ till kritisk journalistik. Han har sedan dag ett framhållit att han välkomnar kritik av hans yrkesroll så länge den inte är en uppmaning att avskaffa statsskicket. Samtliga hans informationschefer har uppmanats att motarbeta personjournalistiken och att uppmuntra publicitet om verksamheten. Trots den vikt Carl Gustaf lägger vid saken är det svårt att hitta exempel på en konstitutionell debatt. Ett exempel påstås vara en artikel av den finländske historikern Henrik Meinander som apropå en tidigare artikel om den svenska författningens otidsenlighet jämfört Sveriges och Finlands statsskick. Kontentan av artikeln var att Sverige hade en stark statsminister och en svag ”president” och att detta förmodligen var bra för landet. (Dagens Nyheter 2002; Meinander 2006.) Det var inte så mycket att Meinander var positiv till monarkin som att han för en gångs skull diskuterade dess roll i det svenska statsskicket.

Annan kritik har handlat om vilka eliter som Carl Gustaf umgås med och om han har en genomtänkt politisk strategi. Carl Gustaf förefaller tolka detta med att stå över politiken som att han kan strunta i politiken vilket mycket riktigt har straffat sig. Det finns en monarkistisk kritik att han inte skall besöka kommunistiska enpartistater och en republikansk kritik att han inte skall besöka orientaliska despoter. Vid det kombinerade statsbesöket 2004 av Vietnam & Brunei lyckades han reta upp både vänner och fiender och kritiserades (förmodligen helt rättvist) för att vara en ”politisk idiot”. (Strömholm 2004.)

*

Det är lätt att hitta exempel på kritisk journalistik i republikansk anda. Annette Kullenberg ansåg Marianne Hööks artikel om svårigheterna att ge Carl Gustaf en normal skolgång vara

ett bra exempel. Intervjuförsök ansåg hon dödfödda – alla var så medietränade. Tom Alandh & Stina Dabrowski gjorde var sitt heroiskt försök att intervjua Carl Gustaf & Silvia om deras yrkesroll och vad de ansåg om monarkin och blev därefter portade. Jan Guillou kom inte ens så långt. Expressen-journalisten Ulf Nilson gick till frontalangrepp...

Nilsons kritik är från två tillfällen då han följde Carl Gustaf på dennes ”handelsresor”. Dels den amerikanska New Sweden-satsningen 1988, dels ett Frankrikebesök 1994. Nilson tog i från fotabjället. Amerika: ”Vi har två utställningsföremål som kung och drottning. Skillnaden är att hon är bra och han är dålig.” Han passar inte sin roll. Han är oengagerad, dåligt påläst, tvär, snorkig, högfärdsgalen & olycklig. Det är synd om honom men ”vi har den kung vi har”. (Nilson 1988b.) Frankrike: ”Talskrivarna sänker kungen till kindergartennivå. Hovets reaktion på kritik är att låta som punkterade grisar.” Peppe Engberg på Resumé stämde in: ”Karlen är en katastrof. Hade han sökt jobbet som kung hade han inte fått det.” En efterdebatt ägde rum i pressen och i radio. Nilson fortsatte i samma stil: Vi hade en demokratisk kung. En statstjänsteman. Carl Gustaf kunde och skulle kritiseras som alla andra byråkrater. Han var en usel produkt som aldrig sade något värt att lyssna till. Avskaffa kungahuset! Rensa upp i Augiasstallet! (Nilson 1994a; Studio ett 1994.)

Angreppen ledde faktiskt fram till någonting. För New Sweden redovisades både presstatistik om Carl Gustafs ”impact” och en opinionsundersökning att han gjorde ett bra jobb. Hovet bad även om ursäkt för att talen varit så slentrianmässiga. För Frankrikebesöket gjorde sig Elisabeth Tarras-Wahlberg och Gustaf von Platen (vid det laget pensionerad från Vecko-Journalen & Svenska Dagbladet och nu kammarherre) besväret att punkt för punkt tillbakavisa Nilsons argument. Detta imponerade dock inte på Nilson: ”Det intressanta med Buster [von Platens] artikel är inte vad den angrep, utan vad den f ö r s v a r a d e. Nämligen, det svenska etablissemanget, adelskapet, börsaristokratin, kort sagt pampväldet och den självutnämnda eliten: det gäng som samlas på kungamiddagar och Nobel-fester, på varandras 60-årsmiddagar, cocktailpartyn och baronessan af Ugglas diplomatiska mottagningar. Buster von Platen – och en rad andra – klamrar sig fast vid kungahuset för att värna societeten, ståndssamhället – vem påstår att det inte längre finns? – och sist och slutligen sin egen högfärd. Den löjlige, svenska fisförnämheten stöttar sig sist och slutligen främst på monarkin, själva hörnpelaren i systemet.” (Nilson 1994b.)

Enligt Elisabeth Tarras-Wahlberg lät sig Nilson därefter intervjuas av tyska Stern där han påstod att ”kungen dricker för mycket och springer ute och jagar småflickor, medan drottningen sitter hemma och väntar, bara för att hon så gärna vill fortsätta att vara drottning”. (Öqvist 1994.)

*

Hur en kritisk journalistik i monarkistisk anda skulle se ut är oklart. Den borde som ett minimum kritisera hovets arbetsformer. Möjligen kan de skriverier som vill ersätta Carl Gustaf med Victoria räknas dit.

8 Konfrontationer

8.1 Juridiken

På g å lagen om Majestätsbrott var hot och smädelse mot kungahuset länge polissak. Lagen avskaffades dock 1948. Det som kvarstod var Högmålsbrott med vilket menas omstörtande verksamhet och liknande. Enskilda jurister – senast Madeleine Leijonhufvud – har försökt göra alla angrepp på Carl Gustaf till högmålsbrott vilket skulle göra det omöjligt för honom att väcka enskilt åtal eftersom åtal för högmålsbrott kräver regeringens godkännande. Frågan debatterades 2012 i Dagens Juridik. Leijonhufvud föreföll ensam om sin tolkning att Carl Gustaf inte kan väcka åtal i tjänsten. Hennes resonemang förutsatte dock att Carl Gustaf ständigt var i tjänst (även under sina semestrar då något av barnen vikarierade) eller att han som kung hade ”dubbla naturer” – både kung och privatperson på samma gång – en äldre tids sätt att resonera.

En alternativ möjlighet hade varit att betrakta kungen som tjänsteman – något han själv ibland påstår sig vara – och åtala för hot eller missfirmelse av tjänsteman. Denna lagparagraf avskaffades 1975 men det kvarstår en rätt för åklagare att under vissa förutsättningar väcka allmänt åtal för förolämpning i hans eller hennes ämbetsutövning. Carl Gustaf hade dock 1996 fått igenom en tolkning att hovstaterna inte var någon myndighet varför den möjligheten inte längre existerade. Eftersom Carl Gustaf inte var någon tjänsteman kunde man inte heller JO-anmäla honom.

De åtal som väckts har varit allmänna åtal enligt ordningsstadgan. En person Kenth Johansson dömdes 1983 för förargelseväckande beteende böter 200 kr för att ha joggat förbi kungaparet naken – s k streaking. Ytterligare en person Eric Kalseth dömdes 2001 för ofredande 100 dagsböter för s k ”tårtning”. Det var även tal om att Justitiekanslern skulle väcka allmänt åtal enligt Tryckfrihetsförordningen mot chefredaktör Stig Edling på Pockettidningen R 1977 men Carl Gustaf avråddes av sin jurist. Anledningen var att sådant sällan ledde till upprättelse. Edlings artikel var dessutom alltför diffust formulerad för att det skulle vara troligt med en fällande dom. Ett liknande fall var Peter Dahls målning av prinsessan Sibylla ”Liberalismens genombrott i societeten” 1970 där hon blottar sitt kön för en man med stånd. Detaljerna är oklara men åklagaren beslagtog verket och ville förstöra det. Något åtal verkar dock inte ha väckts och målningen lämnades tillbaka.

För att återgå till Madeleine Leijonhufvud så annonserade Sten Egnell 1965 att kungahusets princip var att aldrig gå i svarsområde. Detta uppfattades som underligt men var enligt Egnell en kapacitetsfråga. Prinsessan Sibylla utvecklade några år senare resonemanget:

* En fråga, Ers Kungliga Höghet! har inte tiden kommit att avskaffa en till synes föråldrad och allt annat än rättvis sedvänja, nämligen att en kunglig person inte får lov att försvara sig eller lägga tillräta? Inte ens när det gäller rena lögnar eller direkt befängda påståenden.

– Nej, jag [prinsessan Sibylla] tror ändå inte det. Jag har diskuterat detta spörsmål med kungen. Vi har enats om att tåga även i ganska upprörande fall. För vi vet att om vi försvarar oss, kommer strax ett bemötande, också måste vi svara på det och sen är vi inne i en kanske allt mera inflammerad och obehaglig polemik. (Fjellman 1972.)

Riktigt så är det inte längre. Tvärtemot vad Madeleine Leijonhufvud hävdar har samtliga kungahusets medlemmar drivit tryckfrihetsmål, anmält inslag till Allmänhetens Pressombudsman eller Granskningsnämnden, låtit hovauditören skicka hotfulla brev eller

protesterat offentligt. Det förekommer också att tjänstvilliga myndighetspersoner åtalar personer i kungahuset. Tiger och lider gör kungahuset bara när det passar dem.

8.2 Tryckfrihetsmål

Allvarliga överträdelser av tryckfrihetsförordningen avgörs i domstol. Så har bara skett med de tyska skrivierna. Tyskarna hade ett pressråd som 1973 drog upp etiska riktlinjer för tidningsbranschen. Varken hovet eller ambassaden förefaller dock ha känt till rådet eller velat utnyttja det. Svenske pressattachén på ambassaden i Bern, Jonas Höijer, ringde t ex 1974 upp Bild am Sonntag och protesterade personligen mot tidningens artiklar. Ingen effekt dock.

Carl Gustaf nöjde sig länge med att tala föraktfullt om de tyska veckotidningarna. 2003 publicerade dock "7 Tage" en artikel om att Carl Gustaf och Silvia skulle skiljas på grund av hans otrohet. "Beviset" var en bild av Carl Gustaf tillsammans med en ung kvinna i en motorbåt som påstods vara hans älskarinna. Det var i själva verket en av kronprinsessan Victorias väninnor. Även kronprinsessan Victoria befann sig i båten men hon hade blivit bortredigerad. Eftersom detta var uppenbart lögnaktigt var det åtalbart och det slutade med att tidningen fick införa en rättelse på framsidan. 2000-2004 fabricerades en mängd liknande lögn vilket resulterade i ett åtal och ett stort skadestånd på 400 tusen euro till prinsessan Madeleine. Åtalet omfattade ett 80-tal artiklar med 1558 dokumenterade fel. Förmodligen någon sorts rekord. Exempel ur högen:

- Silvia har drabbats av en hjärntumör och ligger på sjukhus. Hon har bara två veckor kvar att leva, och Victoria vakar vid hennes dödsbädd dag och natt.
- Kungen är notoriskt otrogen med olika unga flickor och skilsmässan från Silvia är ett faktum och ansökan är redan inlämnad. Drottningen är förtvivlad.
- Kungen är inte pappa till prinsessan Madeleine. Det är i stället Roger Moore som Silvia hade ett förhållande med när de träffades i Italien 1981.
- Victoria har cancer och kommer aldrig att kunna få barn som en följd av sjukdomen.

En hög chef beskrev tidningarnas arbetssätt så här: "Vi kallar det green table-journalistik. Först sitter man runt ett bord och bestämmer hur verkligheten ska vara. Sen går man ut och ser till att verkligheten stämmer överens med det man bestämt vid skrivbordet. ... Vi ska tillfredsställa miljoner läsare med intressanta artiklar om intressanta människor. Vi skapar drömmar. Modern marrytales, säger N.N. och ser påtagligt nöjd ut med ordleken." (Wilhelmsson 2003.) Således inte skvaller utan en form av skönlitteratur. Ett exempel ur Die Neue Frau: "Hon [Victoria] grät, hon skrek, hon gnällde, förkrossad av sprucket hjärta. Hon kunde inte längre dölja det. Därefter kom hennes mor till undsättning, för att hjälpa henne ur den här djävulskrisen. Jag vill inte bli sjuk igen, snyftade hon." Internet är dock snäppet värre:

Enligt skvaller bland sportjournalister så var det ett jävla liv bland OS-värdinnorna på den tiden det begav sig. Och Sxxxxa var allra ivrigaste att dra in stora friidrottsnegrer på rummet. Och ibland kunde hon inte vänta till rummet. Det mest uppseendeväckande var väl när hon stod på alla fyra nere vid poolen som låg mitt i hotellkomplexet. Bakom stod en 150 kilos och två meter lång diskuskastare från Barbados på knä. De lyckliga som stod på de 300 balkongerna fick sig en liveshow som hette duga. "AAAAbbber Jaaaa", skrek hon så de herrelösa byrackorna ylade i högan sky. (Flashback 2006.)

8.3 Allmänhetens pressombudsman (PO) & Pressens opinionsnämnd (PON)

Mindre allvarliga överträdelser kan anmälas till Allmänhetens pressombudsman (PO) där ärendet avskrivs eller överlämnas till Pressens opinionsnämnd (PON). Den förste PO var juristen Lennart Groll 1969-1979. Denne tog på eget initiativ kontakt med kungahuset för att

få dem att anmäla inslag. Det gällde t ex några artiklar om Sibyllas gynekolog Ove Cassmer – en känd nazist – som anklagades för skattesmitning. Men när Sibylla insåg att hon själv måste ta initiativet till en anmälan rann det ut i sanden. Samma med ett bildmontage av en gravid kronprinsessan Victoria i underkläder infört i tidningen Z 1993:4. Kungahusets eller kronprinsessan Victorias ovilja att anmäla saken ledde senare till en nästan exakt upprepning i Hänt i Veckan 1997:16 av ett fotomontage av henne och modellen Victoria Silvstedt i olika baddräkter. Det senare inslaget anmäldes av kronprinsessan Victoria och fälldes.

Det förefaller också varit på PO:s initiativ som Carl Gustaf var beredd att 1974 själv anmäla Fib/Aktuellt för deras artikel om hans ”sexnästen” men ärendet drog till den grad ut på tiden – de namngivna kvinnorna tvekade att ställa upp – att förlagschefen Lukas Bonnier hann skicka ett ursäktande brev och Carl Gustaf lät det bero. 2012 anmälde Silvia flera tidningar till PO för publiceringen av en satirbild där hon låg på knä och försökte skura bort ett hakkors. Tidningarna friades dock. Prins Daniel och kronprinsessan Victoria PO-anmälde även uppgifterna att prins Daniels njursjukdom hade kommit tillbaka och att han därför var steril (PON 2012/9, Se & Hör) och att kronprinsessan Victoria varit nära ett missfall under graviditeten med prinsessan Estelle (PON 2012/58, Hänt Extra). Artiklarna fälldes för att de inte vara nog underbyggda.

8.4 Granskningsnämnden för radio och TV

Etermediernas motsvarighet till PO är granskningsnämnden för radio och TV. 1967 till 2013 har granskningsnämnden fällt åtta inslag med anknytning till kungahuset. Det grövsta var ett inslag från ungdomsprogrammet ”Vågspel med luren” 1982-05-03 i P3 där man kunde ringa in bidrag till en telefonsvarare. Inslaget inleddes med orden ”Luren-tema: men sånt här får man väl inte sända”. Därefter skanderade en talkör en ramsa av följande innehåll:

Helvetes helvete samhället är skit. Helvetes helvete samhället är skit. Riksdagshuset ska sprängas. Palme är bög och alla andra också. Jag hatar allt som satan, och jag har inga pengar. Stoppa sprängdeg i kungens mun, Stoppa sprängdeg i kungens mun, Stoppa sprängdeg i kungens mun, Stoppa sprängdeg i kungens mun. Kungen är en djävla nolla. Stoppa sprängdeg i hans mun. Spräng hela skiten. Wallenberg är hjärndöd. Samhället är en djävla håla. Jag får sova i en pissoar. Stoppa sprängdeg i kungens mun, Stoppa sprängdeg i kungens mun, Stoppa sprängdeg i kungens mun, Stoppa sprängdeg i kungens mun. Djävla pensionärer dom gör ingen nytta. Sätt dom på ett isflak så dom får driva i väg och dö. Dom jävla asen. Isoleringcell för Bohman. Stoppa sprängdeg i kungens mun, Stoppa sprängdeg i kungens mun och detonera hela skiten. Pang.

Programmakarna försvarade sig med att det var satir. Det har också förekommit anmälningar från 3:e part – t ex om prins Carl Philips konfirmationsläger 1994 – men dessa tas ej upp till behandling.

8.5 Justitieombudsmannen (JO), disciplinnämnder, opinionstryck & handgripligheter

Det har gjorts försök att JO-anmäla journalisterna eller Carl Gustaf själv. Ingen av dem är dock offentliga tjänstemän. Exempel på en sådan anmälan är att en av Expressens fotografer 1977 fotograferade av Silvias förlossningsjournal. Udda JO-anmälningar har publicerats med hänvisning till offentlighetsprincipen. 1997 lade en Chalmersstudent ut en JO-anmälan på internet. Den var skriven av en uppenbart mentalsjuk kvinna som påstod sig ha sett hur Carl Gustaf dödat hennes väninna, kört iväg med kroppen i en snöskovel, sänkt den i ett kärr, därefter våldtagit henne själv och lovat henne kokain för att hålla tyst.

Det har också förekommit disciplinstraff. Rättsläget är oklart. Gert Fylking påstår sig ha blivit relegerad från Sjökrigsskolan för otillbörligt uppträdande mot Sibylla under en bal 1967. 1998 blev två teknologer avstängda tre månader från undervisningen av KTH:s disciplinnämnd som straff för att ha lagt ut en sångtext på nätet om ett samlag mellan Carl Gustaf och Silvia på en server tillhörande KTH och en bild av CG som naken kvinna. Avstängningen motiverades med att tilltaget var en kränkning av kungaparet och en nedsvärning av KTH:s anseende. GöteborgsPosten 1998; Hame & Brundin 1998.) 1999 förekom grova sexbilder av Carl Gustaf med prinsessan Madeleine på sajten "Faked Swedish Celebs by Xenon". (Flashback News Agency 1999.) Debatten blev så upprörd att upphovsmannen bad om ursäkt och plockade ned bilderna frivilligt.

Det cirkulerar mycket rykten i journalistkretsar om hot och utskällningar. Refuserade artiklar skylls på att chefredaktörerna är mjuka i ryggen. Journalister har stängts av, avskedats eller svartlistats (ofta svårt att förstå vad som hänt): Svensk Damtidning portades från prinsessan Christinas lysning efter en misshaglig artikel. Researchern Tove Meyer på SR – en av medförfattarna till Den motvillige monarken – stängdes tillfälligt av. Frilansjournalisten Linda Leopold från Dagens Nyheter som skrivit nedsättande om Silvias Nobelstass avskedades. Gert Fylking portades från kungahusets och Svenska akademiens pressträffar. Kritiker som Ken Ring, Thomas Sjöberg, Nuri Kino & Elisabeth Ohlsson Wallin har förföljts i pressen och bojkottats ekonomiskt. Ken Ring har t o m misshandlats av kungabarnens kusin Patrick Sommerlath.

Motviljan mot att fotograferas ihop med sina kvinnliga bekanta – de brukade bli nedringda av journalister efteråt – har gjort att Carl Gustaf försökt köpa upp bilderna. Senare har hans bekanta gjort det. Det har också förekommit rena handgripligheter i samband med fotograferingen. Det mest kända exemplet är från 1975 – den norska vintersportorten Gudbarandsdalen – när Carl Gustafs entourage slog ned Kvällspostens två fotografer och tilltvingade sig deras filmrullar. Journalisten Lars Klint åtalade sällskapet men Carl Gustaf hade ju immunitet. Adjutanten Åke Lundin åtalade i sin tur journalisterna för intrång och ofredande. Det slutade med att filmrullarna lämnades tillbaka. (Tivell 1975; Klint 2011.)

8.6 Smygfotografering & Paparaziestetik

Det första exemplet på svensk smygfotografering av kungligheter är faktiskt från 1870-talet. Fotografen Kurt Ransell monterade upp sin kamera i förväg på restaurang Hasselbacken, brände av blixten med en fjärrutlösare och tog till flykten. I brist på teleobjektiv var det annars närkontakt och allmän bufflighet som gällde. I London var det kutym för frilansfotografer att bevaka tågstationer & hotell. Ännu vid tiden för Fellinis film *Det ljuva livet* 1960 – där en av fotograferna kallades Paparazzi – var det snarare en buffelhjord eller gräshoppsvärm som konfronterade kungligheterna. Först 10 år senare blev det vanligt med teleobjektiv. Det utvecklades en särskild "paparaziestetik" där den dåliga bildkvalitén – enmeterslinser, nattbilder och gryniga delförstoringar – ansågs borga för en ocensurerad sanning. När det gällde Carl Gustaf & barnen var det främst deras kärleksliv som fotograferna var intresserade av. Det gällde att fånga paren i samma bild. Det blev till ett spel där allt gick till överdrift. Det finns många exempel.

Carl Gustaf ville t ex undvika att Daniel Westling fotograferades ihop med honom, Silvia eller Victoria. Det skulle annars kunna ses som ett officiellt erkännande av förhållandet. Journalisten Daniel Nyhlén beskriver ett försök att den 10 juni 2003 intervjuas och ta ett

fotografi av prinsessan Madeleine på hennes 21-årsdag. Familjen åt vid tillfället middag på kvarterskrogen Tarantino i Vasastaden:

En kvällstidning [Aftonbladet] väntar utanför och har frågat om de kan få ta en bild på födelsedagsbarnet efter middagen. Det som händer nu är märkligt för att inte säga anmärkningsvärt: Sveriges mest officiella familj har beslutat sig för att smita från journalisterna. Efter middagen rusar kungaparet in i den svarta Säpobilen och kronprinsessan försvinner strax in i nästa som rivstartar från platsen. Kvar lämnas Madeleine, Daniel Westling och prins Carl Philip. Nu finns det inga mer bilar till hans, så där står de utanför krogen med Madeleines födelsedagspaket i händerna. Inte heller nu blir det någon bild. I stället lägger trion benen på ryggen och springer runt husknuten och i väg in på Roslagsgatan.

- Ni har förstört min födelsedag! Det hoppas jag att ni förstår, ropar en upp över öronen arg prinsessa så det ekar mellan husväggarna.

Journalisten ser häpen hur ryggtavlorna på kungligheterna försvinner i Stockholmsnatten. (Nyhlén 2013.)

Annat som Carl Gustaf irriterat sig över är fotografernas försök – t ex vid Nobelhögtiden – att variera pressbilderna genom att fånga en ovanlig rörelse eller en grimas. Carl Gustaf gör sitt bästa för att sabotera:

SM: Vänjer man sig [vid pressfotografer].

CG: Nej.

SM: Känns det som ett intrång?

CG: Ja, visst gör det det. De väntar ju bara på att jag ska göra något som jag inte borde göra. Ibland testar jag dem. Jag sitter blick stilla för att se vad som händer... fem, tio minuter utan en min. Jag vet att de sitter där med kameran och bara väntar och väntar och väntar... Kanske ett klick då och då för säkerhets skull, men högst en bild, för jag rör mig inte en millimeter.

SM: Så ni sitter där på middagen som jägare och byte och väntar ut varandra...

CG: Ja, det är klart. Det är väl därför jag ser lite stel och tråkig ut. Jag rör inte en min. (Mehr 1996.)

Om det nu är någon som tycker synd om Carl Gustaf bifogar jag hans kommentar från 1971: ”Jag är medveten om att jag befinner mig i en privilegierad ställning. Det pris, som jag får betala i form av ett nästan obefintligt privatliv, tycker jag är rimligt.” (Nyblom 1971.)

9 Diskussion

9.1 Journalisterna & opinionen

Om man interpolerar bakåt i siffrorna för kungahusets förtroendebalans (se figur 2) skulle journalistkåren och befolkningen 1994 haft samma värde (≈ 40). Den senare utvecklingen har påverkats av mediehändelser som Carl Gustafs 50-årsfirande, Brunei-debacket, tsunamitalet, kronprinsessan Victorias bröllop & ”Den motvillige monarken”. Därutöver finns en nedåtgående trend som brukar skyllas på journalistkårens rapportering: Att den handlar mer om personerna än om verksamheten. Eftersom effekten av mediehändelserna är så pass kortvarig – mindre än ett år även för bröllop – kan inte detta vara sant. Det måste finnas något därutöver. Detta något är förmodligen befolkningens inställning till politiker och partiväsen. 1998 var missnöjet som starkast. Därefter har det avtagit. (Möller 1998.) Eftersom monarkin står utanför partiväsendet har väl kungahuset fått sin andel ”proteströster”. Carl Gustaf må inte driva partipolitik men han är faktiskt en politisk person. Han får även sympatiröster av riksdagsledamöterna. Deras förtroendebalans för kungahuset steg 2002-2011 från cirka -10 till +47. Kanske en ”backlash”-effekt av pressangreppen. Inte heller riksdagen gillar mediedrev.

9.2 ”Propagandaministeriet”

Kungahuset anpassar sig till omgivningens krav men långsamt. Hypoteserna om monarki och media handlar om det skett så långsamt att hovets informationsavdelning överväldigats av mediasamhället. Det är lätt att hitta sådana episoder – prinsessan Margarethas kärleksaffär med Robin Douglas-Home 1956-1958 & Carl Gustafs Amerikabesök 1976 – men därutöver finns kungahusets ”locket på politik” – motiverad med en bristande kapacitet. Detta med att aldrig gå i svaromål har varit förödande för kungahusets rykte och politiska ställning. Gustaf VI lät journalistkåren härja fritt i frågor som Gustaf V:s homosexualitet, arvprins Gustaf Adolfs & prinsessan Sibyllas nazistsympatier, Carl Gustafs mentala efterblivenhet, Gustaf VI:s roll vid regeringsbildningen 1957, Torekov-kompromissen 1971 o s v. Alla som vill berömma Gustaf VI har mycket att bevisa.

1973 – året för Carl Gustafs trontillträde – skall skildringarna av den svenska monarkin ha tappat verklighetskontakten och försvunnit in i en molnbank av postmoderna teorier. Det har varit svårt att bekräfta en så radikal hypotes. Det som gått att bekräfta är att få människor numera har en personlig erfarenhet av kungahuset. Det man vet kommer via media. En kartläggning av medietäckningen 1946-2013 (se figur 1) visar att informationen om kungahuset ökar från Carl Gustafs födelse fram till hans bröllop och sedan sjunker. På samma sätt ökar den från kronprinsessan Victorias födelse fram till hennes eget bröllop för att sedan sjunka. Det går inte att urskilja någon särskild Silvia-, Carl Philip- eller Madeleine-effekt. Tronföljarens uppväxt och bröllop är det primära. Bröllopskildringarna är detaljerade men inte osakliga. Det ”postmoderna” inslaget skulle vara de tyska påhitten.

Svenska media publicerar visserligen också påhitt men i låg omfattning – vanligare är att de publicerar trivialiteter: arkivbilder, hopkok, anekdoter & faktoider. Kungahusets egen publiceringen av trivialiteter har med tiden fått en sådan omfattning att den nog kan ges en journalistisk tolkning av låginformativ spaltfyllnad i väntan på något med substans. Hovets intellektuella horisont är dock alltför låg för att producera substans. Det känns konstigt att hemsidan inte länkar till några initierade artiklar. Carl Gustaf själv påstås av sin omgivning vara oerhört allmänbildad men efter fem års forskning på heltid har jag inte kunnat belägga saken – en initierad kommentar, en intellektuell bekant, ett dokumenterat intresse – bara hittat

påståenden om att han ställer intelligenta frågor på lekmannanivå. Prins Charles har ju faktiskt fått en hel bok (Lorimer 2003) om sin tankevärld. Jag antar det är fullt möjligt att skriva något motsvarande om Carl Gustaf men det görs inte. Han är ett vandrande mediemörker. Och så vill han tydligen ha det.

Efter ett mellanstick 1969-1976 med Stig Ramels och Jan Mårtenssons öppnare presspolitik återgick Carl Gustaf till Gustaf VI:s presspolitik med "locket på" och att inte svara på kritik. Så länge Tarras-Wahlberg gick i svaromål i hans ställe fungerade det någorlunda. Därefter tvingades han ut i dagsljuset. Övriga i kungafamiljen har haft samma erfarenheter. Som officiell person kan man numera inte vara hur anonym som helst. Problemet är att hovets informationsavdelning inte har någon kompetens att hjälpa dem. Det skulle kräva mandat att styra deras mediebild och det har de inte. Både prins Carl Philip & Daniel Westling har vänt sig till externa pr-byråer.

9.3 Hovjournalistiken

Den postmoderna personjournalistiken kan bli ganska sanslös. T ex prinsessan Madeleine beskrivs som samtidigt snäll, rar, gullig och kramgo – trotsig, självständig, envis, tävlingsinriktad och "vill göra sin grej" – rastlös, lättirriterad, bortskämd, divig och egotrippad – blyg, lat, osäker, nöjeslysten och eftergiven – målmedveten, ambitiös, varmhjärtad, generös, sprallig och vänfast. Svårt att få ihop det och orsaken är lätt att spåra. Madeleine ger inga intervjuer. Det som gäller som intervjuer är så magert, svårtolkat och off-topic att hon lika gärna kunnat avstå. Särskilt Madeleines tid som "partyprinsessa" verkar helt tagen ur luften.

Kronprinsessan Victorias mediabild har en helt annan verklighetskontakt. Men så har hon både gett utförliga intervjuer och skrivit bidrag till sina jubileumsböcker. Visserligen finns lakuner i pressbevakningen beroende på integritetshänsyn och en vilja att hålla sig väl med kungahuset men svenska folket vet på ett ungefär vem hon är.

Prins Carl Philip ligger någonstans mitt i mellan: Känd för sin verksamhet men inte som person.

*

Konflikterna kring personjournalistiken har briserat i samband med biografierna om kungabarnen – främst då John T Lindwalls tre biografier: "Victoria – Prinsessa och mamma" (2010 & 2012), "Madeleine – Prinsessan privat" (2012 & 2013) & "Carl Philip – Prinsen som inte fick bli kung" (2014). Böckerna har anklagats för att innehålla felaktiga fakta, bitvis t o m vara fiktion. Det som kritikerna framförallt hakat upp sig på är Lindwalls ambition att skildra upplevelsen av närkontakt med de kungliga. En besatthet han delar med hovjournalistkollegor som Catarina Hurtig, Daniel Nyhlén, Jenny Alexandersson & Roger Lundgren. Mitt i det devota knäfallet utför dessa personer även en del faktainsamling – inte så mycket dock. Av de 1600 källorna i Söderman (2013) är antalet: Lindwall (20), Lundgren (11), Hurtig (8), Nyhlén (6), Alexandersson (5). De flesta av de 1600 källorna är anonyma eller är enstaka bidrag. Förmodligen citerar de hovets hemsida eller TT-bulletiner. Som påpekades i början: Hovet har ett massivt informationsöverläge.

*

Även om kungafamiljen är Sveriges mest mediebevakade personer finns lakuner i rapporteringen: Carl Gustafs skolgång, flammor och släktrationer, Silvias första 10 år efter studentexamen, Victorias 13 år som akademisk överliggare m m. Det finns dock fler lakuner om verksamheten än om personerna. Åke Ortmarks åsikt var att man i brist på intervjuer borde skriva om Carl Gustafs läsvanor, vänkrets och anställda. (Ortmark 1969.) Lena Rainers åsikt var att man borde skriva mera om hans rådgivare, om policyn för vilka inbjudningar han accepterade och om det övriga näringslivets – främst då P G Gyllenhammars – avundsjuka på Wallenbergfamiljens förtroliga förhållande till kungahuset. (Rainer 1996.) Min egen åsikt är att det krävs fler ”insiderreportage” om hur kungahuset interagerar med olika eliter – ”pampförbrödringen” som Ulf Nilson kallar det – representationen är ju kungahusets viktigaste uppgift. Det vore också intressant att veta mera om långtidsplaneringen, om beslutsordningen på tisdagsmötena – finns dagordning, skrivs protokoll, redovisas beslutsunderlag, sker omröstning o s v – & om ”total cost of ownership” för kungahuset – det är ju mycket kostnader utanför hovstaten. M m från kungligheter och ofta oglamorösa vardag.

9.4 Skandaljournalistiken

Carl Gustafs skandaler finns i tre varianter – blamager, politiska övertramp och privatlivet. Vad gäller existensen av privatlivet svävar hovet på målet. Ibland har Carl Gustaf ett privatliv. Ibland är han i tjänst 24/7:

Blamagerna samlades 1988 i Månadstidningen Z:s ”lilla blå-gula” (Sommerholt 1988) och har blivit något av en sport att komplettera. ”Kära Örebroare” är den mest kända. Kravet på kungafamiljen att samtidigt vara kunglig, folklig, ett föredöme, föremål för en (mild) personkult och att inte missbruka sin ställning öppnar oanade möjligheter att trampa i klaveret. Hur Carl Gustaf än betar sig är det alltid någon som klagar. Helst som Carl Gustaf gärna uttalar sig i drastiska ”oneliners”.

Eftersom Torekov-kompromissen är så luddig om regentens roll – den tidiga tolkningen var att Carl Gustaf inte skulle uttala sig i partiskiljande frågor, den senare tolkningen var att han inte skulle uttala alls – har varje hans uttalande i politisk riktning kannstöpts in absurdum. Statsvetare som Leif Lewin, Olof Ruin & Olof Petersson och vänsterpolitiker som Marita Ulvskog har alltid känt sig kallade. Carl Gustafs personliga kontakter med olika monarkier kritiserar regelbundet. De uppfattas som en privat utrikespolitik. Även apanaget är ett medialt ymnighetshorn.

Det förs en ständig debatt om Carl Gustaf och resten av familjen som moraliska föredömen. Vad som gäller är oklart. Vad som är rimligt är också oklart. Familjen vill gärna att det skrivs om deras filantropiska och kulturella intressen. Inte så gärna om när de dricker/röker, träffar snygga killar/tjejer på Alexandras/Spy Bar eller hoppar över skaklarna. Förståeligt men kanske lite orealistiskt.

Skandalerna brukar vädras i årtal på Flashback. Sajten har dåligt rykte men blir ibland riktigt poetisk när de formuleringsglada debattörerna hetsar upp sig. Ett exempel:

– Efter ett tips från Expressen har Deanne Rauscher registrerat sig på Flashback för att komma närmare uppgifter som hittills ingen vågat skriva om. Så fram med skiten nu! Hjälps vi åt att skrapa litet grand tror jag vi hittar en hel kennel begravd här! (Under)grävande journalistik om dånshjonen på Drottningholm måste stödjas. Ned med fransösen och den tyska ruggugglan!

– YES! Kuken i brevlådan! Hans majonäs honungen är såklart inte imbecill, men hissen kan definitivt inte gå ända upp.

9.5 ”Kritisk journalistik”

En diskussion om dagens hovjournalistik handlar nästan oundvikligen om den journalistiska självbilden. Det finns ett fåtal ”monarkister av hjärtat” med vilket de förefaller mena att de inte har några intellektuella argument för att försvara monarkin. Alla andra vill framstå som republikaner och efterföljare till August Strindberg ”Folkstaten” (1910), Vilhelm Moberg ”Därför är jag republikan” (1955) & Herbert Tingsten ”Skall kungamakten stärkas?” (1964). Båda lägren tolkar hovjournalistik/kritisk journalistik som opinionsjournalistik för eller emot monarkin men de verkar inte medvetna om vilken filosofisk debatt de är inskrivna i. När Stina Dabrowski 1986 skulle intervjua Silvia inledde hon med: ”Vi lever ju i en förnuftsstyrd värld, allt är rationellt och logiskt. Och så finns det en institution som är gammalmodig, irrationell, och nästan mytisk och det är monarkin. Hur ser drottningen på det?” (Dabrowski 1986.) Detta var faktiskt ett inlägg i debatten mellan upplysningsfilosoferna och deras motståndare – ”the counterenlightment” – som numera tillskrivs allt ont. (Berlin 1999.) Kanske är sådant relevant. Kanske inte. 2010 formulerade sig etnologen Mattias Frihammar på motsvarande sätt som att ”Människor gör kungligheten till en magisk pusselbit i en för övrigt rationell värld”. Carl Gustafs yrkesroll beskrivs i en separat uppsats (Söderman 2014). Här skall bara sägas att i 1700-talets mening är han nog en ”upplyst monark” – men kanske kriterierna sedan dess har ändrats. Debatten skulle nog vara mera lättbegriplig om deltagarna var mindre filosofiskt lagda. Till dess får vi nöja oss med inlägg för och emot som nedan:

Ett utmärkt exempel på ett inlägg för monarki är Mats Gellerfelts hyllningsartikel till Silvias 50-årsdag: ”Det geniale med drottningens framtoning är att hon lyckas både vara 'i tiden' och samtidigt väcka associationer till en närmast arketypisk bild av hur en drottning skall se ut och vara; som i sagan som i litteraturen. Det frasar om hennes klänningar och det gnistrar i smyckena och de sköna ögonen lyser rakt igenom vilket dunkel som helst. Det är så en drottning skall vara och det är så vår drottning är.” (Gellerfelt 1993.)

Ett utmärkt exempel på ett inlägg emot monarki är Lena Anderssons artikel ”Regenten som [miss]foster” – till 100 procent föraktfulla fnysningar: ”Ohjälpligt inneboende i monarkin finns de värden som så många äcklas av när Sverigedemokraterna bär fram dem: svenska krusbär, hembygdsgårdar, påbjuden kristendom, stabil nationell gemenskap, blodsmystik, konservativa familjevärden, könsroller, en 'trygghetsskapande' ledare som ger kontinuitet ovanför det ombytliga, opålitliga folket och dess käbblande politiker.” Sverige måste växa upp!!! (Andersson 2011.)

Annan kritisk hovjournalistik har engelska förebilder. 1957 publicerade John Grigg, adlad Altrincham, en kritik av drottning Elisabeth, hennes hov och hennes uppfostran av prins Charles som överklassdominerad och isolerad från det övriga samhället. Hon och hennes mor var också usla talare: ”Like her mother, she appears to be unable to string even a few sentences together without a written text... The personality conveyed by the utterances which are put into her mouth is that of a priggish schoolgirl, captain of the hockey team, a prefect, and a recent candidate for Confirmation.” (Grigg 1957.) Liknande svenskanpassad kritik traderades in på 1980-talet. Kritiken mot Elisabeth II som statusgalen illa klädd tråkmåns har senare tilltagit och även riktats mot Silvia.

En smal rännil alternativa infallsvinklar kommer från memoarlitteraturen. Text när Carl Gustaf lättar sitt hjärta för sovjetiske ambassadörens fru, när moderatledaren Ulf Adelsohn försöker få honom att ta politisk ställning i ubåtskrisen eller när Thomas Bodström följer med som politisk överrock till Thailand. Kanske något att arbeta vidare med? Förmodligen har dödläget med forskarsamhällets ointresse för dagens monarki att göra. Det fattas idéer.

Referenser

- Aduktusson, Lars. (2011.) Världens bästa story. Stockholm: Författaren & Ekerlids förlag.
- Ahlberg, Karin & Lind, Mikael. (2009.) Ett kungligt PR-vapen eller SVT:s kronjuvel? En semiotisk analys av TV-programmet "Året med kungafamiljen". (C-uppsats, vt.) Stockholms universitet: Institutionen för journalistik, medier och kommunikation.
- Ahlgren, Stig. (1964.) Stig Ahlgren samtalar med kronprinsen. Vecko-Journalen nr 17.
- Andersson, Lena. (2011.) Regenten som foster. Dagens Nyheter, 27 augusti.
- Anthal, Jussi. (1975.) Sanningen om Silvia. Expressen, 12 januari.
- Anthal, Jussi. (1986.) Jagad i OS-tider. Expressen, 15 juni.
- Altheide, David & Snow, Robert. (1979.) Media Logic. Beverly Hills: Sage, cop.
- Andersson, Freja & Rådne, Jessica. (2012.) Hovjournalistik på nyhetsplats – Hur kungahuset bevakas i Svenska Dagbladet, Dagens Nyheter, Aftonbladet och Expressen. (C-uppsats, vt.) Södertörns högskola: Institutionen för kommunikation, medier och it.
- Andersson Odén, Tomas, Ghersetti, Marina & Wallin, Ulf. (2005.) Tsunamins genomslag – En studie av svenska mediers bevakning. (KBM:s temaserie nr 13.) Stockholm: Krisberedskapsmyndigheten.
- Asp, Ken. (red.) (2012.) Svenska Journalister 1989-2011. Göteborgs universitet: Institutionen för journalistik, medier och kommunikation.
- Bergling, Mikael. (2007.) I kungens tjänst. Journalisten, 25 september.
- Bergström, Hans. (1974.) Kungens hemliga kärleksnästen! Fib/Aktuellt nr 33.
- Berlin, Isaiah. (1999.) The roots of romanticism. London: Chatto & Windus.
- Billig, Michael. (1992 & 1998.) Talking of the Royal Family. London: Routledge.
- Björkman, Ulf. (1987.) Kungens adjutant. Stockholm: BNL förlag AB.
- Björnberg, Ingrid. (1975.) Dagbok från Haga och Stockholms slott. Stockholm: Bonniers.
- Blain, Neil & O'Donnel, Hugh. (2003.) Media, Monarchy and Power. Bristol: Intellect.
- Brothén, Martin. (2004.) Riksdagsenkäten 2002. (Kompletterande bearbetning.)
- Burgh, Hugo de. (2000.) Introduction: a higher kind of loyalty? I: Hugo de Burgh (red.) Investigative Journalism. Context and Practice. London: Routledge.
- Burke, Peter. (1996.) En kung blir till – Myter och propaganda kring Ludvig XIV. Stockholm: Tiden/Athena.
- Couldry, Nick. (2003.) Media Rituals: A Critical Approach. London: Routledge.
- Dabrowski, Stina. (1986.) Stina möter Silvia. SVT1, "20:00 Special", 19 juni.
- Dagens Nyheter. (2002.) Monarki + demokrati = osant. 4 november..
- Davies, Jude. (2001.) Diana, A Cultural History: gender, race, nation and the people's princess. Basingstoke: Palgrave.
- Dayan, Daniel & Katz, Elihu. (1992.) Media Events. The Live Broadcasting of History. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Deland, Mats & Bratt, Anna Klara. (2003.) Pressens olidliga hovsamhet. I: Hultén, Eva-Lotta & Arnstad, Henrik. (red.) För Sverige i tiden?
- Deland, Mats & Quistbergh, Fredrik. (2010.) Kalla fakta. TV4, 28 november och 5 december.
- Edling, Stig. (1977.) Kungen och prostitutionen. Pockettidningen R nr 4.
- Ekedahl, Nils. (red.) En dynasti blir till: medier, myter och makt kring Karl XIV Johan och familjen Bernadotte. Stockholm: Norstedt.
- Ekelund, Martin. (2012.) Bonnier ville stoppa TV4. Aftonbladet, 28 juli.
- Eriksson, Karin. (2011a.) Hovet på offensiven. Fokus nr 21.
- Eriksson, Karin. (2011b.) Mission för monarkin. Sydsvenskan, 19 juni.
- Ericsson, Lars C-G. (1973a.) Den första intervjun med Silvia. Svensk Damtidning nr 36.
- Ericsson, Lars C-G. (1973b.) Här träffar kungen sin stora kärlek Silvia. Svensk Damtidning nr 40.

- Ericsson, Lars C-G. (1973c.) Jag har sett Silvias förälskad förr. Svensk Damtidning nr 43.
- Ericsson, Lars C-G. (1975.) Intervju med Silvia. SE nr 4.
- Ericsson, Marie & Lundqvist, Sofia. (2010.) Tills media skiljer oss åt - En studie av fyra tidningars rapportering av svenska kungliga bröllop 1932-2010. Södertörns högskola: Institutionen för kommunikation, medier & IT.
- Expressen. (1970.) 24 januari.
- Expressen. (1989.) 4 oktober.
- Faire, Claes de. (2005.) PR: Kungen vill inte ha pr. Resumé, 13 oktober.
- Fjellman, Margit. (1972.) Intervju med prinsessan Sibylla. Året Runt nr 38.
- Flashback. (2006.) Den stora skvallertråden om H.M. Drottning Silvia. Inlägg #87, 9 juni.
- Flashback News Agency. (1999.) Inlägg #121, 22 juli.
- Frihammar, Mattias. (2009.) The Royal Napkin. Sanctifying Processes in the Media Landscape. I: (Jönsson & Lundell red. 2009: s. 111-121.)
- Friman, Christopher. (2010.) De skrev boken om kungens okända privatliv. Expressen, 1 november.
- Gellerfelt, Mats. (1993.) Älskarna fler för varje år. Svenska Dagbladet, 19 december.
- Ghersetti, Marina. (2000.) Sensationella berättelser. En studie av nyheter från Angola 1987 och om prinsessan Diana 1997 i dagstidningar, radio och TV. Göteborgs universitet: Institutionen för journalistik och masskommunikation.
- Ghersetti, Marina & Hvitfeldt, Håkan. (2000.) Slut på sagan. Prinsessan Dianas död i press, radio och TV. (Rapport 178.) Stockholm: Styrelsen för psykologiskt försvar.
- Grigg, John. (1957.) [Debattartikel.] I: Pimlott, Ben. (1998.) The Queen: A Biography of Elisabeth II. London: Jossey Bass.
- Gudmundsson, Per. (1979.) Om Jan Mårtensson. Kvällsposten, 19 mars.
- GöteborgsPosten. (1998.) 5 juni.
- Hagen, Cecilia. (1989.) Bilaga om Silvia: Drottningen. Expressen, 6 augusti.
- Hagen, Cecilia. (2004.) Cecilia Hagen möter Elisabeth Tarras-Wahlberg. Expressen, 31 oktober.
- Harne, Andreas & Brundin, Olof. (1998.) Senaste målet för sexterrorn. Aftonbladet, 9 maj.
- Harrison, Dick & Ahokas Schein, Desirée. (2012.) Från en säker källa... Stockholm: ICA bokförlag.
- Haufman, Susanne. (1974.) Kungen privat - så nära har ni aldrig mött honom förut! Vecko-Revyn nr 34.
- Hedlund, Ingvar & Johansson, Sofia. (2001.) Hovet inifrån 1. Expressen, 25 december.
- Hedman, Sten. (1971.) Yrke: vik kung. SE nr 39.
- Hedman, Sten. (1976.) Det började med ett möte på flygplatsen... Damernas Värld nr 10.
- Helander, Magnus. (2010.) Henemark fick 200 000 av Expressen. Resumé.se, 12 november.
- Herald, George W. (1973.) Intervju med kronprinsen. Hemmets veckotidning nr 17.
- Hultman, Barbro. (2014.) I den kungliga kulissen : en hovreporters betraktelser. Stockholm: Langenskiöld.
- Johansson, Yvonne & Törngren, Mats. (1975.) Carl Gustaf och Silvia - hur ska ni ha't? (Uppsats, ht.) Stockholm: Journalistikhögskolan.
- Jägerblom, Michael. (1977.) En dag med drottning Silvia. Vecko-Journalen nr 14.
- Jönsson, Mats & Lundell, Patrik. (red.) (2009.) Media and Monarchy in Sweden. Göteborg: Nordicom.
- Kellner, Douglas. (red.) (1994.) Baudrillard: a critical reader. Oxford; Blackwell.
- Kleen, Else. (Signaturen Gram.) (1938.) Tre små prinsessor: Ur kung Gustafs filmarkiv. Vecko-Journalen nr 49.
- Klint, Lars. (2011.) Min relation till kungahuset. Kvällsposten, 9 juni.
- KU. (2007/08.) Offentlighet för hovstaterna. Motion K283.

- KU. (2010/11.) Offentlighetsprincipen och kungahuset. Motion K358.
- Kvällsposten. (1975.) [KvP:s "riksdag" - en läsarpanel], 15 januari.
- Lennberg, Arne. (1971.) Rapport från en vecka med kronprinsen. Lektyr nr 40.
- Lindeberg, P D. (1981.) Unik intervju med drottning Silvia om kristen fostran. Växjöstifts hembygdskalender.
- Lindwall, Johan T. (2010.) Victoria – Prinsessan privat. Stockholm: Forum.
- Lorimer, David. (2003.) Radical prince: the practical vision of the prince of Wales. Edinburgh: Floris.
- Marmorstein, Elisabeth. (2009.) Kungens ord - deras lag. Aftonbladet, 25 december.
- McClintock, Anne. Imperial Leather: Race, Gender and Sexuality in the Colonial Contest. New York: Routledge, 1995.
- Mehr, Stephan. (1996.) Intervju med kung Carl XVI Gustaf. Månads-Journalen nr 5.
- Meinander, Henrik. (2006.) Kungen - för Sverige i framtiden? Svenska Dagbladet, 29 april.
- Michanek, Kristina & Michanek, Bengt. (1962.) Kunglighetens pennskaft. Vecko-Journalen nr 15. [Intervju med Margit Fjellman.]
- Mårtensson, Jan. (2000.) Att kyssa ett träd. Memoarer. Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Möller, Tommy. (1998.) Politikerförakt eller mogen misstro? En översikt. Svenska kommunförbundet, Åjour nr 2.
- Nilsson, Lennart. (2012.) Monarkin och statschefen i Sverige – stöd, förtroende och popularitet. I: Bergström, Annika, Weibull, Lennart & Oscarsson, Henrik. (red.) I framtidens skugga. (Årsbok, SOM-rapport nr 56.) Göteborgs universitet: SOM-institutet.
- Nilsson, Lennart. (2013.) Svenska folket, journalisterna, monarkin. I: Weibull, Lennart, Oscarsson, Henrik & Bergström, Annika. (red.) Vägskalet. (Årsbok, SOM-rapport nr 59.) Göteborgs universitet: SOM-institutet.
- Nilson, Ulf. (1977.) Lars Werner angriper kungaparet. Expressen, 11 januari.
- Nilson, Ulf. (1988a.) Kungaparet träffar Greta Garbo. Expressen, 17 april.
- Nilson, Ulf. (1988b.) [Om kungen.] Expressen, 21 april.
- Nilson, Ulf. (1994a.) Stackars kungen! Expressen, 23 mars.
- Nilson, Ulf. (1994b.) Gör slut på monarkin! Expressen, 1 april.
- Nyblom, Christer. (1971.) Kronprinsen berättar 2. Hemmets veckotidning nr 18.
- Nyhlén, Daniel. (2013.) Prinsessan Madeleine. Stockholm: Lind & Co.
- Olsson, Lova. (2011.) Riksdagens förtroende för kungahuset. Svenska Dagbladet, 18 december.
- Ortmark, Åke. (1969.) De okända makthavarna: de kungliga, militärerna, journalisterna. Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Ortmark, Åke. (2013.) Makten och lögnen: ett liv i televisionens Sverige. Stockholm: Bonnier.
- Platen, Gustaf von. (1994.) Resa till det förflutna : minnen. Del 2. Stockholm: Fischer.
- Publicistklubbens årsbok. (1965.) Presstjänst på slottet. (ss. 124-129.)
- Publicistklubbens årsbok. (1971-1972.) Var går gränsen? (ss. 75-77.)
- Publicistklubbens årsbok (1975.) Ska kungen bestämma vad vi ska skriva? (ss. 113-114.)
- Ramel, Stig. (1994.) Minnen: Pojken i dörren : I kronprinsens tjänst. (ss. 175-181.) Stockholm: Atlantis.
- Regeringsrätten. (1999.) Målnummer 6786-98. Avgörandedatum 24 juni.
- Röstlund, Lisa. (2011.) "Vi vill inte smussla undan någonting". Aftonbladet, 27 maj.
- Samuelsson, Marie Louise. (1996.) Ingen kioskvältare för veckopressen. Svenska Dagbladet, 27 april.
- Sifo. (1962.) Nordfeldt, Stig. Vill vi ha republik? Vecko-Journalen nr 19/20. (ss. 20-21.)
- Sifo & Zetterberg, Hans. (1976.) The Kingdom in the Polls. Stockholm: Sifo:s nyhetsbrev Indikator, juni.

- Sifo. (1981.) [Opinionsundersökning utförd juni 1981 på uppdrag av N.Y. Times.] I: N.Y. Times, juni. (Okänt datum.)
- Sifo. (2002.) [Opinionsundersökning utförd 5-11 juni på uppdrag av Aftonbladet.] I: Melin, Lena. (2002.) Grattis Victoria. Aftonbladet, 13 juli.
- Sifo. (2010.) [Opinionsundersökning utförd 2-3 november 2010 på uppdrag av SVT.]
- Sjöshult, Fredrik. (2011.) Silvias bror är mycket upprörd. Expressen, 17 januari.
- SOM-institutet. (2014.) Förtroendet för kungahuset 1995-2013. Bildspel, tillgänglig på <www.som.gu.se/.../1479820_som-seminariet-2014-del-1.pdf>, citerad 2014-04-25.
- Snickars, Pelle. (2009.) A King without E-mail. Reflections on New Media and the Royal Court. I: (Jönsson & Lundell 2009: s. 123-140.)
- Sterzel, Fredrik. (1996.) Konungens s.k. apanage och anknytande frågor. (PM.)
- Strömholm, Stig. (2004.) Låt kungen utöva makt. Svenska Dagbladet, 19 februari.
- Studio ett. (1994.) [Debatt mellan Elisabeth Tarras-Wahlberg & Ulf Nilsson.] P1, 31 mars.
- Svanberg, Lena Katarina. (2007.) Nina Eldh. I: Haag, Martin. (red.) Rubiner & (o)slipade diamanter. Stockholm: Infobooks.
- Sveriges kommunikatörer. (2014.) Kommunikatörens (informatörens) historia. Tillgänglig på <<http://www.sverigeskommunikatorer.se>>, citerad 2014-06-30.
- Söderman, Erik. (2013.) Kungens biografi. Stockholm: Erik Söderman förlag, tillgänglig på <<http://kungensbiografi.eriksoderman.se>>, citerad 2014-01-01.
- Söderman, Erik. (2014.) Torekovkompromissen. Under publicering.
- Sörbring, Karin. (m fl.) (2012.) Estelles dop - en vattendelare. Expressen, 27 april.
- Tivell, Eva. (1975.) Kungens för tidiga aprilskämt. Lektor nr 19.
- Vabi, Nicklas. (2003.) Statschefens offentlighetsrättsliga status. Förvaltningsrättslig tidskrift nr 1-2 (vol 66), s. 127-158.
- Vinberg, Björn. (1996.) 50 år med kungen: från lillprins till monark. Stockholm: Bonnier.
- Vinterhed, Kerstin. (1979.) Intervju med Silvia. Dagens Nyheter, 23 december.
- Waldén, Ulla. (2009.) Bodknoddaren som blev riksmarskalk. SR P4 Värmland, 26 mars. [Intervju med riksmarskalk Ingemar Eliasson.]
- Werner, Lars. (m fl.) (1976/77.) Om övergång till republik [vpk]. Motion 46.
- Widestedt, Kerstin. (2009.) Pressing the Centre of Attention. Three Royal Weddings and a Media Myth. I: (Jönsson & Lundell red. 2009: s. 47-58.)
- Wilhelmsson, Markus. (2003.) Rapport från lögnfabriken. Expressen, 15 november.
- Wilkingsson, Fredrik & Hammar, Filip. (2002.) Kungen. Magasinet Bon nr 1, ss. 131-138.
- Wobber, Mallory. (2000.) Media and Monarchy. Huntington, N.Y.: Nova Science Publishers.
- Utterström, Andreas. (2007.) Daniel & Victoria: en kärlekshistoria. Stockholm: Big bok.
- Året runt. (1976.) Artikelserie: Sanningen om Silvia Sommerlath. Nr 20-26. [Baserad på en artikelserie i Münchentidningen BUNTE.]
- Året Runt. (1984.) Nr 52.
- Åsard, Johan. (2013.) Drottningens hemlighet. Stockholm: Ordfront.
- Åse, Cecilia. (2006.) National Pleasure. Gender and Nation in Royal Yearbooks. (Översatt från svenska.) I: (Jönsson & Lundell 2009: s. 99-110.)
- Öqvist, Per. (1994.) Intervju med Elisabeth Tarras-Wahlberg. Expressen, 3 juli.
- Österlund, Åke. (1999.) Här är det jag som är kung. Tidningen Chef nr 5, s. 34-38.